

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

คำว่า “การพัฒนา” ปรากฏตัวขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ด้วยการผลักดันของประชาคมมหาอำนาจในโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มประเทศที่ชนะสงคราม อาทิ สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักรและกลุ่มประเทศยุโรปเป็นต้น การผลักดันให้เกิด “การพัฒนา” ในยุคหลังสงครามโลก เป็นไปเพื่อหลีกเลี่ยงสถานการณ์ความไม่มีเสถียรภาพทางเศรษฐกิจซึ่งเชื่อว่าเป็นบ่อเกิดของภาวะสงคราม ประชาคมมหาอำนาจทั้งหลายผลักดันให้มีการก่อตั้งองค์การระหว่างประเทศเพื่อเข้ามาจัดการระบบเศรษฐกิจโลกให้มีเสถียรภาพและเจริญเติบโต สามองค์กรหลักที่ถูกก่อตั้งขึ้นคือ ธนาคารโลก องค์กรการเงินระหว่างประเทศ และองค์การการค้าโลก

ธนาคารโลก (World Bank) เป็นองค์กรที่มีบทบาทในการกำหนด ทิศทางการพัฒนาของโลกได้ให้ความหมายกับประเทศกำลังพัฒนาว่า “ประเทศกำลังพัฒนาหมายถึงประเทศที่ผู้คนที่อยู่ในประเทศนั้นมีเงินใช้น้อยกว่า และมีการบริการสาธารณะในขั้นพื้นฐานน้อยกว่าประเทศอุตสาหกรรม...และมีรายได้น้อยกว่า 1,000 ดอลลาร์ต่อปี” (World bank, 2005) ซึ่งความหมายของคำว่า “การพัฒนา” ที่นิยามขึ้นโดยธนาคารโลก เป็นนิยามที่เป็นที่นิยมของคนส่วนใหญ่ ซึ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงสภาพจากภาวะหนึ่งไปสู่อีกภาวะหนึ่งหรือจากจุดหนึ่งไปอีกจุดหนึ่งซึ่งเป็นภาวะที่ดีกว่า ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้อาจหมายถึงทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมซึ่งเป็นกระบวนการที่มีลักษณะเป็นเส้นตรง จากความด้อยพัฒนาสู่การพัฒนา จากความล้าหลังไปสู่ความทันสมัย ในความคิดของคนทั่วไปแล้วมักจะมองเป็นนัยว่า “การพัฒนา” จะนำมาซึ่งสิ่งที่ดีและผลประโยชน์แก่ทุกคน ไม่ว่าคนๆ นั้นจะเป็นใคร เพศอะไร อายุเท่าไร มาจากสังคมแบบไหน ชนชั้นอะไร กล่าวคือ ทฤษฎีการพัฒนาเศรษฐกิจมีสมมติฐานพื้นฐานว่าความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของชาติจะถูกกระจายสู่คนอย่างเท่าเทียมกัน (trickle down)

งานวิจัยหลายต่อหลายชิ้นได้ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาไม่ได้นำมาซึ่งความกินดีอยู่ดีของประชาชนในประเทศยากจนดังที่ตั้งสมมติฐานไว้ หรือบ่อยครั้งพบว่าผลประโยชน์ของการพัฒนาอาจกระจุกตัวอยู่กับผู้คนเพียงบางกลุ่ม กล่าวคือกลุ่มคนที่มีอำนาจในสังคม (Bell, 2001, Romyen, 2003, Pasuk and Baker, 1998) ในทางตรงกันข้ามการพัฒนากลับสร้างปัญหาไม่ว่า

จะเป็นปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อม ความยากจนและความไม่เท่าเทียมกันในสังคม การกระจายตัวอย่างไม่เป็นธรรมของผลกระทบทางบวกและทางลบของกระบวนการพัฒนา เกิดขึ้นเนื่องจากว่าอำนาจของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในการต่อรองเพื่อปกป้องหรือกอบโกยผลประโยชน์นั้นไม่เท่ากัน แนวทางการพัฒนาที่ใช้กันอยู่ในโลกที่มุ่งเน้นระบบทุนนิยมเสรีนิยมก็เป็นแนวคิดที่ไม่ได้ปลอดจากอำนาจ หากแต่ถูกครอบงำโดยประเทศที่ร่ำรวย แม้กระทั่งองค์การพัฒนาระหว่างประเทศไม่ว่าจะเป็นธนาคารโลก กองทุนการเงินระหว่างประเทศที่เป็นผู้ให้ทุนในการพัฒนาแก่ประเทศยากจน (Braidotti, Charkiewicz, Hausler, Savine and Wieringa, 1994) ก็ควรถูกตั้งคำถามถึงความเป็นกลางในการผลักดันให้เกิดการพัฒนาในประเทศกำลังพัฒนาว่าแท้จริงแล้วเป็นไปด้วยวัตถุประสงค์ที่แอบแฝงเพื่อประโยชน์ของประเทศมหาอำนาจหรือไม่

การพัฒนาที่คำนึงถึงด้านเศรษฐกิจเพียงด้านเดียวนั้นได้เน้นที่การเพิ่มผลผลิตจากการใช้ทรัพยากรในประเทศเพื่อการค้า การวัดความสำเร็จของการพัฒนาที่ใช้ดัชนีการเติบโตทางเศรษฐกิจมวลรวมโดยมองข้ามความสำคัญของการกระจายรายได้ไปสู่กลุ่มคนต่างๆ ตลอดจนผลกระทบทางด้านต่างๆ ที่ไม่ใช่ด้านเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะเป็นด้านสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและสังคมที่ล้วนเป็นผลกระทบจากการพัฒนา การพัฒนาที่มุ่งเน้นแค่การเติบโตทางด้านเศรษฐกิจอย่างเดียวนำไปสู่การขยายทรัพยากรธรรมชาติภายในประเทศให้กับประเทศที่ร่ำรวยทำให้เกิดปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การลดลงของเนื้อที่ป่าอย่างรวดเร็วในประเทศแถบแอฟริกาและเอเชีย มลพิษที่เกิดจากการพัฒนาอุตสาหกรรม (UNEP, 2005) การพัฒนาหลายครั้งทำให้เกิดภาวะการพึ่งพาระหว่างประเทศที่ยากจนและประเทศที่ร่ำรวย ยกตัวอย่างเช่นการพัฒนาทางด้านเกษตรกรรมภายใต้สิ่งที่เรียกว่า “การปฏิวัติเขียว” ที่มีการส่งเสริมให้ปลูกพืชเชิงเดี่ยวและใช้เมล็ดพันธุ์ใหม่เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต ที่ต้องใช้เทคโนโลยีแบบตะวันตก ต้องมีการใช้ปุ๋ยเคมี และยาฆ่าแมลงที่ต้องนำเข้าจากต่างประเทศ ทำให้เกษตรกรต้องลงทุนไปกับการผลิตมากขึ้นผลคือเกษตรกรต้องเป็นหนี้มากขึ้น (ยศ สันตสมบัติ, 2542) การพัฒนาลักษณะนี้จึงทำให้ช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนยิ่งเพิ่มมากขึ้นเนื่องจากผลประโยชน์ของการพัฒนานั้นไม่ไปสู่กลุ่มคนต่างๆ อย่างเท่าเทียมกัน

การวิพากษ์การพัฒนาจากมุมมองของสตรีนิยม

นักสตรีนิยมเริ่มวิพากษ์ วิจารณ์ การพัฒนาอย่างจริงจังตั้งแต่ช่วงคริสต์ทศวรรษที่ 1970 โดยงานที่สำคัญของสตรีนิยมเกี่ยวกับการพัฒนา ที่ถือเป็นจุดเริ่มต้นของ แนวคิดผู้หญิงในการพัฒนา (Women in Development – WID) คืองานของ Ester Boserup “Women’s Roles in Economic Development” ในงานดังกล่าวได้แสดงให้เห็นว่าผู้หญิงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ แต่ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการพัฒนาต่างๆ ในประเทศ “โลกที่สาม” นั้น

กระจายตัวอย่างไม่เท่าเทียมกันระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย การพัฒนาทางเศรษฐกิจไม่ได้ช่วยในการเพิ่มโอกาสในด้านเศรษฐกิจให้แก่ผู้หญิง เธออธิบายว่าการกระจายตัวของผลประโยชน์ที่ไม่เป็นธรรมนี้เกิดขึ้นเนื่องจากความการแข่งขันกันทำระหว่างผู้หญิงกับผู้ชาย ในขณะที่ผู้ชายในฐานะเป็นหัวหน้าครัวเรือนจะเป็นผู้เข้าถึงเทคโนโลยีใหม่ที่แนะนำจากโครงการต่างๆ ได้ ผู้หญิงกลับไม่สามารถเข้าถึงการผลิตรูปแบบใหม่และผู้หญิงต้องพึ่งพาด้านเศรษฐกิจจากผู้ชายมากขึ้น (Reddock, 2000)

การออกมาวิพากษ์วิจารณ์กระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจว่ามีความมืดบอดและส่งผลกระทบทางบวกที่ไม่เป็นธรรม เป็นสาเหตุให้เกิดการประชุมนานาชาติเพื่อผู้หญิงโดยสหประชาชาติ คำขวัญที่ว่า “ความเท่าเทียม การพัฒนาและ สันติภาพ” ได้ถูกประกาศขึ้นพร้อมๆ กับการประกาศทศวรรษสหประชาชาติเพื่อผู้หญิง ในระหว่างปี ค.ศ. 1975–1985 โดยมีการกำหนดเป้าหมายเพื่อให้หน่วยงานที่ให้ทุนหันมาให้ความสนใจกับความเท่าเทียมระหว่างหญิงชาย และดึงผู้หญิงเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนามากขึ้น ทั้งนี้เพื่อเป็นการรับประกันว่าผู้หญิงจะได้รับ การกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนา ซึ่งในช่วงทศวรรษนั้นๆ ได้มีโครงการพัฒนาสำหรับผู้หญิงเกิดขึ้นมากมาย เช่น โครงการแม่และเด็ก โครงการคุมกำเนิด เป็นต้น

ในช่วงคริสต์ทศวรรษที่ 1980 ได้เริ่มมีการตั้งคำถามจากนักสตรีนิยมในแนวคิดผู้หญิงกับการพัฒนาว่า การรวมเอาผู้หญิงเข้าไปมีส่วนในการพัฒนากระแสหลักของผู้ชายนั้นไม่ได้ทำให้สถานภาพของผู้หญิงดีขึ้น แต่กลับเป็นการตอกย้ำบทบาทหน้าที่เดิมที่กดขี่ผู้หญิงและมองผู้หญิงเป็นฝ่ายรอรับผลประโยชน์เท่านั้น การตั้งคำถามกับแนวคิดผู้หญิงในการพัฒนานี้ทำให้เกิดแนวคิดผู้หญิงและการพัฒนา (Women and Development -WAD) นอกจากนี้ผู้หญิงจากประเทศโลกที่ 3 ที่ทำงานเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมได้เรียกร้องให้มองการพัฒนาแนวใหม่แทนการพัฒนาแบบเดิมที่มองผู้หญิงว่าเป็นเหยื่อหรือปัญหาของการพัฒนาเท่านั้นมาเป็นการมองผู้หญิงในฐานะผู้มีความสามารถในการจัดการสิ่งแวดล้อม ในปี ค.ศ. 1985 ในการประชุมผู้หญิงโลกที่ไนโรบี ได้มีเวทีที่เปิดให้ผู้หญิงจากองค์กรพัฒนาเอกชนที่จัดขึ้นพร้อมกับการประชุมดังกล่าว เพื่อหารือเกี่ยวกับประเด็นการพัฒนาซึ่งมีผู้หญิงเข้าร่วมมากกว่า 1,500 คน โดยประเด็นหลักๆ ในการหารือคือผลกระทบจากการพัฒนาต่อผู้หญิงไม่ว่าจะเป็นปัญหาความรุนแรงอันเกิดมาจากการมีเพศภาวะหญิง การเข้าถึงทรัพยากรของผู้หญิง รวมไปถึงปัญหาความยากจนของผู้หญิง และได้เรียกร้องให้มีการพัฒนาแบบใหม่ที่ให้ความสำคัญกับความไม่เท่าเทียมกันของประเทศต่างๆ ในโลก

นอกจากนั้นในช่วงเวลาดังกล่าว สตรีนิยมในตะวันตกโดยเฉพาะสตรีนิยมสายสังคมนิยม (Socialist Feminist) ได้เริ่มให้ความสนใจกับประเด็นการพัฒนาโดยให้ความสนใจในประเด็นการวิเคราะห์ระบบเศรษฐกิจการเมืองในระดับโลก และประเด็นของสตรีนิยมสายรากเหง้า

(Radical Feminist) ในเรื่องอุดมการณ์ของปีตาธิปไตยที่มีอยู่ในกระบวนการพัฒนาทำให้มีการเรียกร้องให้ให้ความสำคัญกับปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชายที่ไม่เท่าเทียมกันในการพัฒนา ด้วยทำให้เกิดแนวคิดเพศภาวะกับการพัฒนา (Gender and Development - GAD)

ช่วงคริสต์ทศวรรษที่ 1990 หลายองค์กรได้หันมาให้ความสนใจกับแนวคิดเพศภาวะกับการพัฒนามากขึ้นเพื่อท้าทายโครงสร้างแบบปีตาธิปไตย (Connelly, Li, MacDonald, and Parpart, 2000) ในปี ค.ศ. 1994 การประชุมด้านประชากรโลกที่กรุงโคโรประเทศอียิปต์ที่จัดขึ้นโดยสหประชาชาติ ได้มีการเรียกร้องในเรื่องความเสมอภาคระหว่างเพศ การสร้างความเข้มแข็งให้กับผู้หญิงและการมีส่วนร่วมของผู้ชายเพื่อให้เกิดความเสมอภาคระหว่างเพศ ทำให้แนวคิดเรื่องการทำให้ประเด็นเพศภาวะเป็นกระแสหลัก (Gender Mainstreaming) ได้รับความสนใจมากขึ้นจากรัฐบาลประเทศต่างๆ ต่อมาในการประชุมผู้หญิงโลกที่กรุงปักกิ่งได้มีการหารือกันในเรื่องความหมายของคำว่าเพศภาวะและการเสริมอำนาจให้ผู้หญิง และได้มีการสร้างแผนปฏิบัติการปักกิ่งที่ได้มีการเรียกร้องให้มีการนำแนวคิดเรื่องเพศภาวะให้เข้าอยู่ทุกการทำงาน (ระบบออนไลน์: www.odin.dep)

การพัฒนาในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว)

ประวัติศาสตร์การพัฒนาร่วมสมัยของสปป.ลาว นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1975 เป็นต้นมา มีการเปลี่ยนแปลงหลายครั้ง ทั้งที่เกิดจากปัจจัยภายในประเทศเองและจากปัจจัยภายนอกตามกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกทั้งทางด้านการเมืองเศรษฐกิจสังคม ส่งผลให้ทิศทางการพัฒนาในประเทศเปลี่ยนไป และเกิดความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมหลายประการ

สปป.ลาว เป็นประเทศหนึ่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีพรมแดนติดกับประเทศไทย ทางด้านตะวันตก จีนและเมียนมาร์ทางตอนเหนือ เวียดนามทางตะวันออกและกัมพูชาทางตอนใต้ สปป.ลาวเป็นประเทศที่ถูกระบุโดยธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชียว่าเป็นประเทศที่มีความร่ำรวยทางทรัพยากรธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นแหล่งน้ำ (แม่น้ำโขง) ที่ยังอุดมสมบูรณ์ ป่าไม้และที่ดิน ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้ยังไม่ได้ถูกนำมาใช้

ตั้งแต่มีการพัฒนาประเทศโดยการนำของพรรคประชาชนปฏิวัติลาว ความช่วยเหลือจากประเทศสหรัฐฯ ที่เคยมีมาอย่างต่อเนื่องถูกตัด รัฐบาลในยุคนั้นมองว่าปัญหาเร่งด่วนของการสร้างประเทศลาวคือการรักษาบาดแผลจากสงคราม ด้วยเหตุผลทางด้านระบบการปกครองที่แตกต่างกับประเทศต่างๆ ในภูมิภาคประกอบกับช่วงนั้นเป็นยุคสงครามเย็นที่มีการแยกกันอย่างชัดเจนระหว่างค่ายสังคมนิยมนำโดยสหภาพโซเวียต กับค่ายเสรีนิยมที่นำโดยประเทศสหรัฐอเมริกา สปป.ลาวตัดสินใจปิดประเทศ แต่ดำเนินนโยบายต่างประเทศโดยการดำเนินความสัมพันธ์พิเศษกับประเทศ

ในอินโดจีน และประเทศในค่ายสังคมนิยมอย่าง โซเวียต คิวบา เยอรมันตะวันออก เป็นต้น ในด้านนโยบายทางเศรษฐกิจ รัฐบาลสปป.ลาวดำเนินนโยบายเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองโดยเน้นการผลิตในรูปแบบที่เป็นสหกรณ์เน้นการถือกรรมสิทธิ์ร่วมกันของประชาชนตามแบบแนวคิดสังคมนิยมในแบบมาร์กซ์ – เลนิน (UNICEF, 1992)

ในช่วงแรกของการพัฒนาประเทศนั้น ประชาชนต้องเผชิญกับหลายปัญหาทั้งในด้านความไม่มั่นคงทางการเมืองและเศรษฐกิจ ประชากรส่วนมากอพยพไปต่างประเทศทำให้ขาดกำลังการผลิตและยังประสบกับปัญหาภัยแล้งทำให้ในปี ค.ศ. 1976 - 1978 รัฐต้องขอความช่วยเหลือด้านเสบียงอาหารจากสหภาพโซเวียตและเวียดนาม (UNICEF, 1992) และได้ออกแผนพัฒนา 3 ปี (ค.ศ. 1978–1980) ตามมติของการประชุมใหญ่ของพรรค ครั้งที่ 1 โดยเน้นเรื่องการผลิตเสบียงอาหารให้พอเพียงเป็นหลัก แผนพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม 5 ปีถูกร่างและใช้ เป็นครั้งแรกในระหว่างปี 1981-1985 ซึ่งอนุมัติในการประชุมใหญ่ของพรรคครั้งที่ 2 ซึ่งได้รับเอาความช่วยเหลือในการพัฒนาเศรษฐกิจจากประเทศค่ายสังคมนิยมต่างๆ เช่น คิวบา สาธารณรัฐ ประชาชนเยอรมันนี เวียดนาม (ทองสา ไชยะวงคำดี และคณะ, 1989) ผู้ให้ความช่วยเหลือทางการเงินรายใหญ่คือ ประเทศสหภาพโซเวียต โดยให้การช่วยเหลือด้านเครื่องมือการเกษตรที่ทันสมัย และการพัฒนาอุตสาหกรรมต่างๆ รวมไปถึงการให้ทุนการศึกษาแก่นักศึกษาลาว (ธารทิพย์ ไกรณฤทธิ์, 2546) เพื่อไปเรียนในโซเวียตและประเทศสังคมนิยมต่างๆ ซึ่งนักศึกษาส่วนใหญ่ที่ถูกส่งไปเรียนในประเทศสังคมนิยมเหล่านั้น นอกจากจะถูกคาดหวังว่าไปเรียนเพื่อนำวิชาการกลับมาใช้พัฒนาประเทศแล้วยังถูกปลูกฝังเอาแนวคิดแบบมาร์กซ์-เลนินด้วยเพื่อใช้ปกครองประเทศ แต่ในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงที่ประเทศค่ายสังคมนิยมต่างๆ ในยุโรปตะวันออกถูกวิพากษ์วิจารณ์ถึงความล้มเหลวของระบบสังคมนิยม และเมื่อระบอบสังคมนิยมในประเทศเหล่านั้นล่มสลายลง พวกนักศึกษาเหล่านั้นได้กลายเป็นส่วนหนึ่งในการเรียกร้องให้มีการปฏิรูปเศรษฐกิจในลาว (Evan, 1998)

การเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในลาวเกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1986 หลังจากการล่มสลายของประเทศค่ายสังคมนิยมต่างๆ การสิ้นสุดสงครามเย็นในช่วงคริสต์ทศวรรษที่ 1980 การพัฒนาในลาวจึงชะงักลงไม่สามารถพึ่งพาแค่การช่วยเหลือจากประเทศสังคมนิยมได้ ในปี ค.ศ. 1986 ลาวได้มีการประกาศนโยบายจินตนาการใหม่ (New Thinking) ซึ่งนอกจากเหตุผลหลักด้านความจำเป็นที่ต้องเปิดประเทศและรับความช่วยเหลือจากชุมชนโลกที่ไม่ใช่ประเทศสังคมนิยมแล้ว ยังเป็นการทำตามประเทศสังคมนิยมประเทศอื่นเพราะนโยบายจินตนาการใหม่นั้นมีความคล้ายคลึงกับนโยบายเปเรสตรอยก้า (Perestroika) ของสหภาพโซเวียต หรือ ดอยมอย (Doi Moi) ในประเทศเวียดนาม ทั้งสองนโยบายเป็นการปรับปรุงโครงสร้างเศรษฐกิจในประเทศให้

เป็นไปในแบบทุนนิยม และผ่อนคลายทางการเมืองมากขึ้น (Watkins, 2005) ตามด้วยนโยบายการเปลี่ยนกลไกเศรษฐกิจใหม่ (New Economic Mechanic-NEM) ทำให้การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจของลาวเข้าสู่โลกทุนนิยม แม้ว่าในระบบ การปกครองนั้นจะยังยึดแบบการปกครองแบบพรรคเดียวตามแบบของคอมมิวนิสต์อยู่ก็ตาม

ตั้งแต่การประกาศนโยบายกลไกเศรษฐกิจใหม่เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบัน ถือได้ว่าลาวผ่านขั้นตอนของการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจอยู่ 3 ขั้นตอนหลักได้แก่ 1) **ขั้นตอนของการประกาศและปฏิบัติตามนโยบายกลไกเศรษฐกิจใหม่**ที่มีลักษณะพึ่งพาตลาดมากขึ้น มีการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ รวมไปถึงการลดสิทธิการครอบครองทรัพย์สินส่วนรวมของรัฐมาเป็นของเอกชนเพื่อกระตุ้นให้เกิดการผลิตสินค้ามากขึ้น 2) **ขั้นตอนการเปลี่ยนผ่านโครงสร้างและสร้าง**ความสามารถด้านเศรษฐกิจต่อเนื่องจากการประกาศนโยบายกลไกเศรษฐกิจใหม่ ซึ่งช่วงนี้มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างต่างๆ เพื่อเอื้อให้กับการพัฒนาประเทศโดยหวังเปลี่ยนจากประเทศ “Land Lock” หรือประเทศที่ไม่มีทางติดต่อกับทะเลมาเป็นประเทศ “Land Link” คือทำให้ประเทศเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจกับประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคในอินโดจีน และอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง โดยเน้นที่การพัฒนาแบบผสมผสานและการสร้างโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนนและเครือข่ายการคมนาคมอื่นๆ เป็นต้น โดยเฉพาะเป็นช่วงที่ลาวเริ่มจากการขยายตัวของกลุ่มอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง หรือ Great Mekong Sub Region (GMS)¹ ประกอบกับการส่งเสริมของธนาคารพัฒนาเอเชียในเรื่องของการค้าการลงทุน เทคโนโลยี และ การคมนาคม (Jerndal and Rigg, 1999) ซึ่งเริ่มในช่วงปี ค.ศ. 1988 ถึงต้นคริสต์ทศวรรษ 1990 3) **ขั้นตอนการพัฒนาที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางและมุ่งเน้นการพัฒนาแบบยั่งยืน** มุ่งจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติให้สมดุลกับการพัฒนาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นซึ่งเริ่มตั้งแต่กลางคริสต์ทศวรรษที่1990 เป็นต้นมา (UNDP, 2000)

นอกจากนั้นลาวยังได้รับผลกระทบจากวิกฤติเศรษฐกิจในเอเชียทำให้ลาวต้องร้องขอความช่วยเหลือจากองค์กรการเงินระหว่างประเทศ (IMF) เพื่อเข้ามาช่วยแก้ปัญหาสภาพคล่องโดยเงื่อนไขของ IMF ทำให้ลาวต้องปรับโครงสร้างทางการเงินและเศรษฐกิจให้มีความเป็นเสรีมากขึ้นด้วย (UNDP, 2002) ซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับนโยบาย และการพัฒนาในแต่ละขั้นตอนนี้จะนำเสนออีกครั้งในบทถัดไปซึ่งเป็นบทที่ว่าด้วยการพัฒนาในประเทศลาวโดยเฉพาะ

¹ กลุ่มสมาชิก GMS ประกอบด้วย ลาว กัมพูชา เวียดนาม ไทย พม่า และ มณฑลยูนนาน ประเทศจีน

นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1986 เป็นต้นมาการพัฒนาเศรษฐกิจ ในลาวนั้นพึ่งพิงการช่วยเหลือจากต่างประเทศ (Official Development Aid-ODA) อย่างมาก ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1986 ทุนช่วยเหลือของต่างประเทศเพิ่มขึ้นจำนวนมาก โดยในปี ค.ศ. 1986 เงินทุนช่วยเหลือด้านการพัฒนาจากต่างประเทศมี 44 ล้านดอลลาร์สหรัฐ เพิ่มขึ้นและต่อเนื่องเป็น 54 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ในปี ค.ศ.1987 และเพิ่มขึ้นมากกว่า 2 เท่าในปี ค.ศ. 1988 เป็น 131 ดอลลาร์สหรัฐ และ ปัจจุบันมีเงินช่วยเหลืออย่างเป็นทางการของต่างประเทศ ถึง 18% ของ GNP ซึ่งเงินทุนเหล่านี้ได้เข้ามาพร้อมกับองค์กรพัฒนาต่างๆ ทั้งระหว่างประเทศอย่างธนาคารโลก ธนาคารพัฒนาเอเชีย หรือองค์กรพัฒนาเอกชนต่างประเทศ (International Non Governmental Organization – INGO) ในกลุ่มองค์กรที่ให้ความช่วยเหลือลาวเหล่านี้ได้กลายมาเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาในลาวร่วมกับรัฐบาล และบรรดาองค์กรพัฒนาเอกชนต่างก็มีบทบาทในการพัฒนาระดับท้องถิ่น (Millon and Payne, 1997) นี่อาจเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้การพัฒนาในลาวต้องเปลี่ยนมาเป็นการพัฒนาที่เน้นผู้คนเป็นศูนย์กลางและการพัฒนาแบบยั่งยืน ในช่วงขั้นตอนที่ 3 ของการพัฒนาในลาว

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าการพัฒนาในลาวนับตั้งแต่ปี ค.ศ 1975 เป็นต้นมาเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพเศรษฐกิจการเมืองทั้งภายในและภายนอกประเทศ ในช่วงที่ประเทศได้รับเอกราชใหม่ๆ นับแต่ช่วงปี ค.ศ.1975 – ค.ศ. 1986 นั้นการพัฒนาเน้นที่การพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติ และ เศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง หลังจากลาวเปลี่ยนแปลงนโยบายทางเศรษฐกิจ ตั้งแต่ ปี ค.ศ. 1986 เป็นต้นมา การพัฒนาเน้นการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจเป็นสำคัญ มีการเปลี่ยนแปลงการผลิตแบบพึ่งพิงธรรมชาติสู่การผลิตที่ขึ้นกับเทคโนโลยีซึ่งต้องขึ้นกับระบบทุนนิยมโลกมากขึ้น โดยอาศัยเงินช่วยเหลือจากต่างประเทศเป็นหลักทำให้นโยบายต่างๆ มีส่วนถูกกำหนดมาจากข้างนอกมากขึ้นซึ่งทำให้มีการตั้งคำถามได้ว่าการพัฒนาดังกล่าวจะทำให้การมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นน้อยลงหรือไม่ ซึ่งอาจทำให้การพัฒนาส่งผลในทางลบมากกว่าถึงแม้ว่าช่วงหลังนี้ การพัฒนาได้ให้ความสำคัญกับคนมากขึ้นแต่เป็นการให้ความรู้แก่บุคลากรที่ทำงานด้านนี้มากกว่าจะเน้นการมีส่วนร่วมของผู้ที่ยากจน

ปัญหาใหญ่ในการพัฒนาในประเทศลาวก็คือปัญหาเรื่องการจัดสรรทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพ เนื่องจากสปป.ลาวเป็นประเทศเกษตรกรรมที่มีประชากรถึงร้อยละ 85 ของประเทศ เป็นเกษตรกร ทั้งนี้ประเทศลาวในแต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่างหลากหลายไม่ว่าจะเป็นทางด้านภูมิศาสตร์ และความหลากหลายทางภูมิศาสตร์นี้เองมีส่วนกำหนดรูปแบบการผลิตและการดำรงชีวิตของคนในพื้นที่ที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมของตนโดยในประเทศลาวนั้นมีพื้นที่ที่เป็นภูเขา นั้นมากถึงร้อยละ 80 ของเนื้อที่ทั้งหมดของประเทศ (UNESCO, 2005) แถบภาคเหนือพื้นที่

ส่วนมากเป็นภูเขา ส่วนภาคกลางและภาคใต้พื้นที่ส่วนมากเป็นพื้นที่ราบตามแม่น้ำสายหลัก เช่น แม่น้ำโขง) ซึ่งเหมาะสมกับการทำนาเพราะให้ผลผลิตที่ดี ต่างจากพื้นที่ในเขตภูเขาในภาคเหนือที่คนส่วนใหญ่เลือกที่จะทำไร่ตามไหล่เขา และการผลิตแบบนี้ก็ถูกมองว่าเป็นการผลิตที่ทำลายสิ่งแวดล้อม

นอกจากความแตกต่างทางภูมิศาสตร์แล้วประเทศลาวเองยังจัดว่าเป็นประเทศที่ประกอบด้วยชาติพันธุ์ที่หลากหลาย ซึ่งถ้าหากจัดความแตกต่างโดยพื้นที่การตั้งที่อยู่อาศัยแล้วสามารถแบ่งได้เป็น 3 กลุ่มชาติพันธุ์ คือ ลาวสูง ลาวเทิง และลาวลุ่ม แต่หากแบ่งตามกลุ่มภาษาแล้วสามารถแบ่งได้เป็น 4 กลุ่มชาติพันธุ์ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ภาษาไต กลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ภาษามอญ-เขมร กลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ภาษาม้ง - เมี่ยน และกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ภาษาทิเบต-พม่า (ADB, 2001) ข้อมูลล่าสุดของ ระบุว่าประเทศลาวมีจำนวนชาติพันธุ์ทั้งหมด 64 ชาติพันธุ์ซึ่งในแต่ละชาติพันธุ์เองก็มีประวัติศาสตร์ของการตั้งถิ่นฐานในลาวและวัฒนธรรม ประเพณีแตกต่างกัน ความแตกต่างทั้งหมดนี้เป็นที่มาของความสัมพันธ์เชิงอำนาจในรูปแบบที่ต่างกันไม่ว่าความสัมพันธ์ระหว่างชาติพันธุ์ หรือ ความสัมพันธ์ระหว่างเพศภาวะซึ่งกลุ่มคนที่มีอำนาจมากกว่านั้นมีแนวโน้มที่จะได้รับการจัดสรรทรัพยากรที่ดีกว่า ดังนั้นความแตกต่างเหล่านี้ จึงเป็นปัจจัยส่วนหนึ่งที่ทำให้การพัฒนาในแต่ละท้องถิ่นประสบความสำเร็จและล้มเหลวต่างกัน ตลอดจนผลกระทบทางการพัฒนาที่ต่างกันด้วย เพราะกลุ่มคนที่มีอำนาจน้อยกว่าโดยเฉพาะผู้หญิงมักจะมีแนวโน้มที่จะได้รับผลดีจากการพัฒนาน้อยกว่าแต่ได้รับผลกระทบในด้านลบจากการพัฒนามากกว่า

ผู้หญิงลาวกับการพัฒนา

ถึงแม้ในงานเขียนเกี่ยวกับการพัฒนา ผู้หญิงมักจะไม่ถูกกล่าวถึงมากนักแต่ผู้หญิงลาวก็มีบทบาทในการพัฒนาทั้งในฐานะผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาและยังเป็นผู้ที่มีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจของลาวมาตลอด โดยผู้หญิงลาวนั้น เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการผลิตในสังคมเกษตรกรรม ตั้งแต่ดั้งเดิม ถึงแม้ว่าในช่วงที่ลาวตกเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศสอาจทำให้สถานภาพของผู้หญิงลาวตกต่ำลงบ้าง เนื่องมาจากกฎหมายที่ไม่เป็นธรรม และความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่มาพร้อมกับการเข้ามาของต่างประเทศ แต่ผู้หญิงลาวก็ยังเป็นผู้มีส่วนสำคัญในการต่อสู้ และปกป้องประเทศชาติ โดยมีสหพันธ์แม่หญิงลาว (Lao Women Union) ซึ่งก็ตั้งขึ้นมาตั้งแต่ก่อนการปลดปล่อยประเทศ ในนามของสมาคมแม่หญิงลาวรักชาติ เพื่อเป็นการจัดตั้งผู้หญิงเข้ามามีส่วนร่วมในขบวนการปฏิวัติโดยในช่วงนั้นพรรคประชาชนปฏิวัติลาวเองได้มีนโยบายเรื่องความเสมอภาคระหว่างหญิงชาย และมีนโยบายในการปลดปล่อยผู้หญิงจากความไม่เท่าเทียมในสังคม ซึ่งนับว่าเป็นมรดกทางอุดมการณ์ที่ได้มาจากความเป็นสังคมนิยม (มยุรี เหง้าศรีวัฒน์, 1993) จนเมื่อปี ค.ศ.

1984ในการประชุมใหญ่ผู้หญิงลาวทั่วประเทศได้มีการเปลี่ยนชื่อองค์กรมาเป็นสหพันธ์แม่หญิงลาว โดยมีหน้าที่เป็นองค์กรที่รักษาผลประโยชน์ของผู้หญิงและเด็กในลาวพร้อมกับมีหน้าที่และบทบาทในการพัฒนาประเทศ และเป็นหน่วยงานหนึ่งที่มีบทบาทในการพัฒนา (Thomson and Baden, 1993) และการพัฒนาผู้หญิงในลาวโดยเฉพาะในการประสานงานโครงการต่างๆ ในระดับแขวง และเมืองที่เข้าไปมีส่วนสำคัญอย่างมากในฐานะเจ้าของพื้นที่และมีข้อมูลพื้นที่มากทำให้เป็น การง่ายในการดำเนินการ ในขบวนการเคลื่อนไหวของผู้หญิงและเป็นองค์กรของรัฐที่มีความสำคัญ เทียบเท่ากับกระทรวง อย่างไรก็ตามการดำเนินนโยบายการพัฒนาผู้หญิงในลาวบางส่วนก็เกินไป ตามกระแสการเคลื่อนไหวของผู้หญิงในระดับโลกเหมือนกันเช่นเดียวกันกับนโยบายการพัฒนาที่มี ผลมาจากแรงผลักดันภายนอกดังที่กล่าวมาแล้วในตอนต้น โดยในช่วงแรกของการพัฒนาประเทศ นั้น โครงการต่างๆจะเป็นในลักษณะ ผู้หญิงกับการพัฒนาซึ่งเป็นการพัฒนาที่มีแนวคิดว่าคุณหญิงนั้น ถูกละเลยในกระบวนการพัฒนาดังนั้นจึงต้องให้อีกาสผู้หญิงเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนานั้น โครงการพิเศษสำหรับผู้หญิง ไม่ว่าจะเป็น สุขภาพ การศึกษา หรือกิจกรรมหารายได้ การพัฒนา ผู้หญิงในลาวได้เปลี่ยนจากรูปแบบของผู้หญิงในการพัฒนามาเป็นแบบเพศภาวะกับการพัฒนามาก ขึ้น นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1995 เป็นต้นมา หลังจากการประชุมผู้หญิงโลกที่กรุงปักกิ่งซึ่งมีการสร้าง แผนปฏิบัติการปักกิ่ง ที่เน้น 12 ประเด็นเกี่ยวกับผู้หญิง ซึ่งหลังปี ค.ศ. 1995งานหลายอย่างได้ถือ กำเนิดขึ้นเพื่อสนองต่อกระแสของการเคลื่อนไหวผู้หญิงโลกหนึ่งในนั้นคือการสร้างหน่วยงานที่ รับผิดชอบงานวิจัยประเด็นผู้หญิง และเพศภาวะใน 4 ประเด็นหลัก² (Chithalat, 2000) นอกจากนั้นยังมีการเสนอให้มีการนำประเด็นเพศภาวะเข้าในการดำเนินโครงการพัฒนาต่างๆ ทั้ง ของรัฐและเอกชน ทำให้คำว่า “Gender Mainstreaming” หรือในภาษาลาวเรียกว่า “การเอาใจใส่ บทบาทหญิงชาย” และคำว่า “Gender” หรือ “บทบาทหญิงชาย” นำมากล่าวถึงในการพัฒนาในลาว โดยหน่วยงานต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานรัฐ หรือองค์กรพัฒนาเอกชน โดยกิจกรรมส่วนมากคือ สหพันธ์แม่หญิงลาวจัดฝึกอบรมเพื่อให้ความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวให้กับข้าราชการระดับสูงใน รัฐบาลลาว หรือเป็นการฝึกอบรมขององค์กรพัฒนาเอกชนที่จัดขึ้นเพื่อเจ้าหน้าที่ที่ทำงานอยู่ก็ตาม แต่ก็ดูเหมือนว่าความเข้าใจด้านดังกล่าวหยุดลงแค่ที่การฝึกอบรมยังไม่ได้รับการปฏิบัติในพื้นที่ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะระยะเวลาของการฝึกอบรมนั้นสั้นเกินไปทำให้ยากเกินกว่าที่จะเข้าใจแนวคิด ดังกล่าวอย่างลึกซึ้งจนสามารถนำไปปฏิบัติจริง นอกจากนั้นในส่วนของการข้าราชการนั้นส่วนมากเป็น

² ได้แก่: 1. สภาพของผู้หญิงลาวโดยเริ่มจากประเด็นที่น่าเป็นห่วงที่เกิดจากการสร้างทางสังคมที่พวกเธอเผชิญ อยู่ 2. ผลกระทบจากสภาพแวดล้อมทางด้านสุขภาพ ร่างกายและจิตใจ 3. ประเด็นการวางแผนครอบครัว และ 4. ปัญหาการค้าประเวณี และ แรงงาน

ข้าราชการระดับสูงที่ไม่ได้มีหน้าที่เกี่ยวข้องในระดับปฏิบัติการจริง และ ส่วนมากเป็นคนรุ่นเก่าที่เปลี่ยนทัศนคติ แบบเดิมที่มีเกี่ยวกับแนวคิดหลักที่อยู่ในหลักสูตรฝึกอบรมไม่ว่าจะเป็น การแบ่งงานกันทำ เรื่องของการตัดสินใจ และเรื่องความเสมอภาคระหว่างหญิงชายได้

ผลกระทบของการพัฒนาที่มีต่อผู้หญิง บางครั้งดูเหมือนจะเป็นไปในทิศทางตรงกันข้ามกับความเปลี่ยนแปลงขององค์กรของสหพันธ์แม่หญิงลาว ที่ดูเหมือนจะดีขึ้น จากการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมของลาวที่ผ่านมานับจากการใช้ นโยบายกลไกเศรษฐกิจใหม่เป็นต้นมา รัฐดูเหมือนจะให้ความสำคัญทางการพัฒนาเศรษฐกิจจนละเลยประเด็นของผู้หญิง ซึ่งข้อสังเกตนี้ตรงกับมูรี เฮงส์วอร์ธ ที่ได้ให้ข้อสังเกตในหนังสือ “ผู้หญิงลาว ในอดีตและปัจจุบัน” ที่กล่าวว่า การที่รัฐได้ให้ความสนใจไปในด้านอื่นทำให้การเลือกปฏิบัติแบบเดิมกลับคืนมา ตัวอย่างหนึ่งของนโยบายการพัฒนาที่ก่อให้เกิดผลกระทบในด้านลบต่อผู้หญิงคือ นโยบายการมอบดินมอบป่าในลาวซึ่งเป็นนโยบายระดับชาติที่รัฐประกาศใช้เพื่อวัตถุประสงค์ ให้มีการเพิ่มผลผลิตเพื่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ซึ่งผลในการดำเนินนโยบายในช่วงแรกที่ละเลยต่อประเด็นผู้หญิงทำให้ผู้หญิงส่วนใหญ่เสียสิทธิในการครอบครองที่ดินที่เป็นสิทธิตามประเพณีที่ปฏิบัติมาแต่ดั้งเดิมนอกจากนั้น ในบางพื้นที่นโยบายดังกล่าวยังเป็นการเพิ่มภาระให้แก่ผู้หญิงอีกด้วย (Phengkhay, 1999, Rodenburg and Phengkhay, 2000)

อย่างไรก็ตาม ในช่วงหลัง การวิจัยแนวสตรีศึกษาโดยเฉพาะจากกลุ่มสตรีนิคมสายหลังสมัยใหม่ได้ชี้ถึงปัญหาการเหมารวม “ผู้หญิง” ว่าเหมือนกันหรือเป็นเนื้อเดียวกัน (Homogeneous) จากประสบการณ์จากการวิจัยและการเคลื่อนไหวของสตรีนิคมทำให้ตระหนักว่า “ผู้หญิง” เองมีความแตกต่างกันไม่ว่าจะเป็นเหตุปัจจัยจากความแตกต่างในบริบทความสัมพันธ์เชิงสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ดังนั้น คำว่า “ผู้หญิงลาว” ในที่นี้จึงหมายถึง “ผู้หญิงลาว” ที่มีความแตกต่างและหลากหลายทั้งในด้าน ชาติพันธุ์ ชนชั้นทางเศรษฐกิจ การศึกษา อายุ ฯลฯ การพิจารณาศึกษา “ผู้ถูกศึกษา” ที่มีความแตกต่างหลากหลายนี้ อาจสะท้อนภาพที่แท้จริงของผลกระทบและการตอบโต้ต่อการพัฒนาที่หลากหลายของผู้คนที่มีความสลับซับซ้อนมากขึ้น

ความสำคัญของการวิจัย

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของผลที่เกิดขึ้นในการพัฒนาในลาวซึ่งหากมีการศึกษาอย่างจริงจังอาจพบหลักฐานเชิงประจักษ์มากกว่านี้ การศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบของการพัฒนาที่มีต่อวิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่ รวมทั้งปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหานอกจากจะวิเคราะห์ในแง่ของนโยบายการพัฒนาในพื้นที่นั้น ซึ่งนอกจากจะมีความสำคัญต่อการเข้าใจถึงรูปแบบและกลไกของการส่งผลกระทบของนโยบายการพัฒนาต่อผู้คนที่มีความแตกต่างกันแล้ว ผลการวิจัยยังจะสร้างองค์

ความรู้ที่จำเป็นต่อการเข้าใจแนวทางในการวางแผนนโยบายที่มีความละเอียดอ่อนต่อกลุ่มคนต่างๆ ในสังคมลาวมากขึ้นด้วย

ถึงแม้ประเด็นดังกล่าวจะเป็นที่น่าสนใจแต่เรื่องของการศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบของนโยบายการพัฒนานั้นมีอยู่น้อยมาก เช่น การศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบของนโยบายมอดินมอปปาในลาวของ Vilaymeng (2002) ซึ่งเป็นนโยบายที่ใช้ในช่วงต้นคริสต์ทศวรรษ 1990 โดยเป็นนโยบายที่ส่งผลกระทบต่อผู้คนทั่วประเทศการศึกษาพบว่าปัญหาในการดำเนินนโยบายดังกล่าวนี้เกิดจากการขาดการติดตามและความไม่ชัดเจนในนโยบายในบางด้านทำให้หลายคนปฏิเสธที่จะให้ความร่วมมือกับการดำเนินนโยบาย นอกจากนี้สำหรับผู้ร่วมโครงการแล้วยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาคความยากจนของตัวเองได้เนื่องจากไม่มีโครงการต่อเนื่องในการให้ความช่วยเหลือหลังจากการย้ายที่อยู่ที่ดินใหม่ นอกจากนี้ งานศึกษาบางชิ้นยังทำให้เห็นว่าบางครั้งผู้ที่ปฏิบัตินโยบายเองก็มีอคติทางชาติพันธุ์ ทำให้ผลประโยชน์จากนโยบายดังกล่าวนี้ไม่เท่าเทียมกันระหว่างคนในแต่ละชาติพันธุ์ (Tongmanivong et.al., 2001)

ส่วนการศึกษาเกี่ยวกับประเด็นผู้หญิงนั้น ผู้ศึกษาเองเห็นว่าการศึกษาประเภทนี้ยังมีน้อยมากในสังคมลาว เช่นงานวิจัยที่ทำโดยโครงการศูนย์ข้อมูลข่าวสารบทบาทหญิงชายซึ่งเป็นหน่วยงานของสหพันธ์แม่หญิงลาวที่มีบทบาทในการผลักดันให้มีการนำมติหญิงชายในการพัฒนาในลาว งานวิจัยส่วนใหญ่จะมีลักษณะของการสำรวจข้อมูลพื้นฐานที่ทำจากประเด็นความสนใจของผู้ที่ให้ทุนในการทำการสำรวจมากกว่าที่จะนำข้อมูลที่มีมาวิเคราะห์เพื่อให้เห็นแง่มุมของความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างหญิงชาย เช่น (GRID, 2003) นอกจากนี้งานวิจัยของนักวิชาการอื่นของลาวในประเด็นนี้ส่วนมากจะเป็นลักษณะของการวิจัยแนวปริมาณซึ่งถึงแม้จะแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงเป็นกลุ่มคนที่เสียผลประโยชน์จากการพัฒนา หรือมีสถานะที่เป็นรอง แต่ไม่ได้มีการพูดถึงต่อหรือไม่พยายามอธิบายว่าเป็น ว่าการเสียผลประโยชน์นั้นนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงด้านความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชาย อย่างไรเพราะเหตุใด (Phengkhay, 2000 and Chittalath, 2000) การศึกษาที่ผ่านมาไม่ได้ให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงต่อชีวิตผู้หญิงต่อรากเหง้าที่เป็นสาเหตุของปัญหาอันเนื่องมาจากโครงสร้างสังคมแบบปิตาธิปไตยที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงนั้น

นอกจากนี้ ผู้ศึกษาเห็นว่าการศึกษาที่หน่วยงานต่างๆ ในลาวโดยเฉพาะสหพันธ์แม่หญิงลาวเริ่มมีการนำแนวคิดการพัฒนาแบบเพศภาวะกับการพัฒนามาใช้ในลาวมากขึ้นและยังมีการฝึกอบรมเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าวมากขึ้นแต่งานศึกษา และองค์ความรู้เกี่ยวกับเพศภาวะในลาวก็ยังมียังมีน้อยมาก

ด้วยเหตุนี้ผู้ศึกษาจึงต้องการศึกษาผลกระทบจากการพัฒนาที่เกิดขึ้นกับผู้หญิง และเกี่ยวกับเพศภาวะในสังคมลาวในมิติของการพัฒนาโดยการหาคำตอบว่าการพัฒนานั้นนำมาซึ่งการ

เปลี่ยนแปลงในชีวิตและสถานะของผู้หญิงอย่างไรและนำไปสู่ความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชายอย่างไร โดยเลือกที่จะศึกษาในสังคมชนบทเนื่องจากประชากรส่วนมากของลาวนั้นอยู่ชนบท ซึ่งน่าจะให้ภาพสะท้อนของสังคมส่วนใหญ่ในสังคมลาวมากกว่าการศึกษาในสังคมเมืองซึ่งมีจำนวนประชากรน้อยกว่า ทั้งนี้ตัวผู้ศึกษาเองเข้าใจว่าการศึกษาคครั้งนี้ไม่สามารถเป็นตัวแทนของผู้หญิงลาว และผลกระทบจากการพัฒนาทั้งหมดในลาวได้เพราะแม้แต่คำว่า “สังคมชนบท” เองก็ยังประกอบไปด้วยหลายชนชาติพันธุ์ที่มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างไป แต่ผู้ศึกษาหวังว่า ข้อมูลที่ได้จะช่วยในการสร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการพัฒนา และสถานภาพของผู้หญิงลาวได้มากกว่าที่มีอยู่

กรณีศึกษา: ฝ่ายน้ำตาน

การศึกษานี้ผู้ศึกษาได้เลือกโครงการพัฒนาฝ่ายน้ำตานมาศึกษาเนื่องจากเห็นว่าโครงการดังกล่าวมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน และผ่านระยะการพัฒนามาหลายระยะผ่านช่วงการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ด้านเศรษฐกิจการเมืองในลาว และเป็นโครงการที่ปิดตัวไปแล้ว ฝ่ายน้ำตานเป็นโครงการที่มีกิจกรรมด้านเกษตรกรรม และ ป่าไม้ และ การพัฒนาชุมชนซึ่งเป็นรูปแบบโครงการที่สามารถพบเห็นโดยทั่วไปในการพัฒนาชนบทในลาวเนื่องจากเป็นส่วนหนึ่งในการผลิตเสบียงอาหารซึ่งเป็นภูมิสิทธิ์สำคัญในยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศนับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1990 เป็นต้นมา นอกจากนี้จากที่ตัวผู้ศึกษาเองเคยทำงานใน โครงการและพื้นที่ดังกล่าวทำให้ผู้ศึกษาเองมีความคุ้นเคยทั้งพื้นที่ และผู้คนที่อาศัยในพื้นที่ และ เจ้าหน้าที่รัฐที่ทำงานที่นั่นพอสมควรจึงอาจเป็นการลดอุปสรรค ในแง่ของการสร้างความเชื่อใจของคนในพื้นที่ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ใกล้เคียงความเป็นจริงมากกว่าการไปศึกษาในพื้นที่อื่น

โครงการฝ่ายน้ำตานเป็นโครงการที่อยู่ทางภาคเหนือของลาวที่เมืองเฟียง แขวงไชยบูลิ โดยถนนสายหลักที่ผ่านพื้นที่ของโครงการคือถนนสายไชยบูลิ – ปากลายโดยหมู่บ้านที่เป็นจุดศูนย์กลางของการค้าขายของพื้นที่นี้คือบ้านนาซิง ที่ตั้งอยู่ใกล้กับถนนสายหลัก นอกจากนั้น ยังมีบ้านน้ำปุย ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่ทางแขวงมิน โยบายให้ย้ายที่ทำการของทางการเช่นสำนักงานเมือง ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมาเอง ดังนั้นหมู่บ้านนี้จึงเริ่มมีการขยายตัวและได้รับการพัฒนาในฐานะเป็นศูนย์กลางของเมืองเฟียง ซึ่งเป็นเมืองที่ทางจังหวัดเองได้วางยุทธศาสตร์ส่งเสริมให้ในด้านการปลูกข้าวและการเลี้ยงสัตว์มีพื้นที่ราบที่เหมาะสมกับการเพาะปลูกมากที่สุด ในจังหวัดเพราะพื้นที่ส่วนใหญ่ของแขวงเป็นภูเขา นอกจากนั้นรัฐบาลเองก็มีนโยบายในการพัฒนาพื้นที่ดังกล่าวให้กลายเป็นแหล่งการผลิตข้าวหลักของภาคเหนือ โดยระบบชลประทานฝ่ายน้ำตานนี้สามารถแจกจ่ายน้ำได้ 14 หมู่บ้านในพื้นที่ 1,800 เฮกเตอร์ และมีพื้นที่ป่าในเขตสันปันน้ำ (Watershed) ของน้ำตานประมาณ 17,000 เฮกเตอร์ และมีพื้นที่โครงการครอบคลุม 20 หมู่บ้านซึ่งอีก 6 หมู่บ้านนั้นเป็น

พื้นที่ไม่ได้รับน้ำจากระบบชลประทานแต่ได้ใช้ประโยชน์จากน้ำตาน และป่าไม้ในลุ่มน้ำตานในการหาอาหาร ไม้ฟืน และ ไม้ใช้สอย โดยมีประชากรทั้งหมด 1,500 คน ในจำนวนนั้นมี 1,200 คน ที่อยู่ในเขต 14 หมู่บ้าน และมีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 1,321 ครัวเรือน (UNCDF and UNDP, 1998) ซึ่งประชากรเหล่านี้ประกอบไปด้วยหลายชาติพันธุ์ เช่น ลาวลุ่ม ลาวใหม่³ ลัวะ ไพร่ ม้ง ย้าว (เมี่ยน) อย่างไรก็ตามประชากรส่วนใหญ่เป็นลาวลุ่ม และไม่มีหมู่บ้านใดที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ใดหนึ่ง โดยเฉพาะ แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆจะกระจายอยู่ในบางหมู่บ้านมากน้อยต่างกันไป ทั้งนี้อาจเป็นเพราะพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่มีชายแดนติดกับประเทศไทย ซึ่งมีการอพยพหลายครั้งในช่วงสงคราม และมีการอพยพกลับมาลาวในบางส่วน จึงไม่สามารถกลับมาอยู่พื้นที่ในหมู่บ้านเดิมได้ แล้วทำให้ต้องกระจายอยู่ในพื้นที่ของหมู่บ้านต่างๆ (Gyorvery, 2000)

ฝายน้ำตานก่อสร้างครั้งแรกโดยการรับทุนสนับสนุนจากต่างประเทศ โดยครั้งแรกนั้นเป็นทุนของ องค์การพัฒนาของประเทศสหรัฐอเมริกา (USAID) ในช่วงกลางคริสต์ทศวรรษ 1960 และสำเร็จในช่วงปี ค.ศ 1972 ซึ่งเป็นช่วงเดียวกับที่สหรัฐอเมริกาเข้ามามีอิทธิพลในลาว นอกจากการให้เงินช่วยเหลือโครงการดังกล่าวแล้วยังมีการให้เงินช่วยเหลือในด้านการทหารแก่รัฐบาลฝ่ายขวาเพื่อเป็นการต่อต้านรัฐบาลฝ่ายคอมมิวนิสต์ที่สหรัฐฯ มองว่าเป็นภัยคุกคามในภูมิภาคนี้ ดังนั้น การเกิดขึ้นของฝายน้ำตานวัตถุประสงค์ที่แท้จริงอาจไม่ใช่เพื่อการสร้างความกินดีอยู่ดีของประชาชนอย่างตรงไปตรงมาแต่อาจเป็นยุทธวิธีหนึ่งเพื่อให้สหรัฐฯ ได้เข้ามามีบทบาทในการกำหนดนโยบายในลาว รวมทั้งเป็นการวางยุทธศาสตร์และเข้ามาตั้งฐานอยู่ในพื้นที่ที่ติดกับประเทศไทย พื้นที่ดังกล่าวยังได้กลายเป็นพื้นที่การสู้รบในช่วงใกล้การปลดปล่อยประเทศ และหลังจากการเปลี่ยนการปกครองช่วงแรกนั้นพื้นที่ดังกล่าวยังถูกใช้เป็นค่ายทหารด้วย ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพื้นที่ดังกล่าวมีความสำคัญทางด้านยุทธศาสตร์การทหารอยู่มาก ด้วยความสำคัญดังกล่าวการเกิดขึ้นของฝายนี้อาจมีเป้าหมายด้านการเมืองการทหารรวมอยู่ด้วย

ฝายน้ำตานถูกทิ้งร้างไว้นานขาดการดูแลจากรัฐไม่กี่หลังจากความช่วยเหลือจากต่างประเทศถูกตัด ฝายน้ำตานเริ่มขาดงบประมาณในการบำรุงรักษา จนมาถึงปี ค.ศ. 1989 ได้เกิดโครงการพัฒนาในพื้นที่ฝายน้ำตาน โดยได้รับทุนช่วยเหลือจากองค์กรระหว่างประเทศอย่างโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) และ กองทุนเพื่อการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nation Capital Development Fund - UNCDF) โดยโครงการพัฒนาได้แบ่งออกเป็นสองระยะได้แก่

³ คำว่า “ลาวใหม่” เป็นคำใหม่ ที่พูดกัน และไม่ค่อยปรากฏในเอกสารทางการของลาว ซึ่งน่าจะหมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์ ลัวะ ไพร่ ขมุ

โครงการฟื้นฟูระบบชลประทานฝายน้ำตาดานซึ่งมีพื้นที่โครงการครอบคลุมหมู่บ้านทั้งหมด 14 หมู่บ้านที่สามารถรับน้ำจากชลประทานฝายน้ำตาดาน วัตถุประสงค์หลักในระยะยาวคือเพื่อสร้างความมั่นใจด้านความมั่นคงของเสบียงอาหาร และจำกัดการทำลายสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการทำเกษตรในบริเวณภูเขาในจังหวัดไชยบุรี (UNCDF, 2002) นอกจากนั้นยังมีวัตถุประสงค์เร่งด่วนที่ต้องบรรลุให้ได้ภายในระยะเวลาของโครงการอยู่ 3 อย่างได้แก่

1. เพื่อเพิ่มจำนวนกลุ่มผู้จะได้รับผลประโยชน์จากระบบชลประทานฝายน้ำตาดาน และเพิ่มความสามารถในการจัดการและการผลิต
2. เพื่อทำให้ระบบชลประทานฝายน้ำตาดานทันสมัยขึ้นโดยการเพิ่มพื้นที่รับน้ำชลประทานและปรับปรุงการจัดการด้านชลประทาน
3. เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับสถาบันในระดับแขวงและเมืองในการบริการและให้ความช่วยเหลือแก่กลุ่มผู้ใช้น้ำ

ในโครงการแรกนี้ กิจกรรมหลักได้แก่

- การฟื้นฟูระบบชลประทาน รวมทั้งถนนเลียบบคลองทั้งหมดใหม่
- การจัดตั้งสมาคมผู้ใช้น้ำเพื่อทำหน้าที่การจัดการน้ำให้แก่สมาชิก ในคณะกรรมการของสมาคม ได้มีการจ้างผู้หญิงในตำแหน่งนักบัญชี
- การส่งเสริมและการฝึกอบรมเกี่ยวกับการทำเกษตรแบบใหม่ ที่ศูนย์ 30 เอ็กเตอร์ ซึ่งเป็นศูนย์ ที่ได้ตั้งขึ้นโดยเกษตรจังหวัดในพื้นที่โครงการที่มีก่อนหน้านี้
- นอกจากนั้นในช่วงท้ายของโครงการยังได้มี กองทุนหมุนเวียนในหมู่บ้าน สำหรับผู้หญิงซึ่งจัดการโดยสหพันธ์แม่หญิงเมืองและมักถูกอ้างถึงเมืองกล่าวถึงความสำเร็จของโครงการแรกและยังทำให้ผู้หญิงได้มีโอกาสในการทำธุรกิจขนาดเล็กซึ่งเป็นผลให้สถานะของผู้หญิงในชุมชนดีขึ้น (Egli and Monan, 1998)

โครงการที่สองได้แก่ โครงการจัดการลุ่มน้ำตาดานแบบยั่งยืน (Nam Tan Sustainable Watershed Management Project) โดยวัตถุประสงค์ของการพัฒนาคือ “เพื่อสร้างความสามารถในการท้องถิ่น เพื่อการจัดการน้ำ รวมทั้งที่ดินและทรัพยากรป่าไม้ที่อยู่ในลุ่มน้ำตาดานที่ยั่งยืนและผลผลิตมากขึ้น” (Bauer and Carson, 2001) ซึ่งได้ขยายเนื้อที่โครงการทั้งหมด 20 หมู่บ้านซึ่งรวมเอาหมู่บ้านที่ไม่อยู่ในพื้นที่เขตชลประทานแต่อยู่ในเขตป่าต้นน้ำของน้ำตาดานเอาไว้ด้วย ซึ่งมีวัตถุประสงค์เร่งด่วนคือ

1. เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับสมาคมผู้ใช้น้ำและสมาชิกเพื่อความยั่งยืนในการดำเนินงานและบำรุงรักษาระบบชลประทานที่ได้รับการฟื้นฟูในโครงการระยะแรก และ
2. เพื่อสร้างความสามารถเชิงสถาบันให้กับสถาบันต่างๆ และสถาบันใหม่อันได้แก่ อำเภอ จังหวัด บ้าน กลุ่มผู้ใช้น้ำ กลุ่มลุ่มน้ำ โดยเน้นที่การรักษาป่าไม้ในเขตลุ่มน้ำให้มากขึ้นเพื่อรับประกันให้มีปริมาณน้ำเพียงพอให้แกระบบชลประทานต่อไป

กิจกรรมต่างๆ ที่ออกแบบไว้ในโครงการที่สองนี้เน้นที่การสร้างเสริมความเข้มแข็งให้กับสมาคมผู้ใช้น้ำ การสร้างคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้านรวมไปถึงการส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่ราบสูง (Upland Agriculture) เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนเลิกการทำไร่เลื่อนลอยเพื่อรับประกันว่าป่าต้นน้ำจะไม่ถูกทำลาย และมีน้ำสำรองให้กับระบบชลประทานต่อไป

ในการประเมินโครงการช่วงที่สองนั้นได้มีข้อสรุปและเสนอว่าควรมีการปรับเปลี่ยนวัตถุประสงค์โครงการรวมถึงกิจกรรมบางส่วนเนื่องจากเห็นว่า โครงการที่ออกแบบมาตอนแรกนั้น ไม่เหมาะสมกับความเป็นจริงในพื้นที่เพราะข้อกำหนดต่างๆ ในเอกสารเบื้องต้นเกี่ยวกับการประสานงานและการตัดสินใจของการทำงานนั้นทำให้เกิดความล่าช้าในการดำเนินงาน ทำให้ในปี ค.ศ. 2002 โครงการดังกล่าวได้มีการปรับเปลี่ยนวัตถุประสงค์ของโครงการเป็น “เพื่อให้สภาพความเป็นอยู่ของประชากรในเขตโครงการได้รับการปรับปรุงและมีความมั่นคงอย่างยั่งยืน” (Living conditions of the population in the Nam Tan watershed are improved and sustainable secured) และในช่วงกลางของโครงการนี้เอง ได้เริ่มมีการนำแนวคิดเรื่อง “Gender and Development” ซึ่งถึงแม้จะไม่บอกออกมาชัดเจนในเอกสารโครงการ แต่ก็เป็นนโยบายที่ใช้กันในองค์กร เช่น การกำหนดให้มีการคำนึงถึงสัดส่วน หญิง ชาย ในการเลือกผู้ฝึกอบรม การประชุมต่างๆ การมีกิจกรรมฝึกอบรมที่เกี่ยวข้องกับประเด็นหญิงชาย เช่น การวางแผนครอบครัวซึ่งการจัดฝึกอบรมเหล่านี้ส่วนมากจะเป็นการร่วมมือกับองค์กรต่างขององค์การสหประชาชาติที่ทำงานในลาว ที่ทำงานด้านนี้อยู่แล้วเช่นองค์การอนามัยโลก (World Health Organization - WHO) กองทุนสงเคราะห์เด็กแห่งสหประชาชาติ (UNICEF) เป็นต้น ซึ่งการนำประเด็นหญิงชายเข้ามาอยู่ในโครงการที่สองนี้น่าจะเป็นผลมาจากการที่ลาวเองได้เข้าไปมีส่วนร่วมกับขบวนการของผู้หญิงในระดับสากลมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการเป็นส่วนหนึ่งของสนธิสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อผู้หญิง (CEDAW) ซึ่งลาวได้มีเซ็นรับรองตั้งแต่ปี ค.ศ. 1980 หรือ แถลงการณ์ปักกิ่งในปี ค.ศ. 1995

กิจกรรมหลักของโครงการในช่วงนี้ได้แก่

- **การสร้างความเข้มแข็งให้กับสมาคมผู้ใช้น้ำ** ได้มีการเลือกตั้งคณะกรรมการสมาคมใหม่ ซึ่งในคณะกรรมการชุดนี้ไม่มีผู้หญิงอยู่ด้วย ทางโครงการให้เหตุผลว่า ในช่วงของการจัดการเลือกตั้งนั้น ทางโครงการได้มีการสนับสนุนให้ผู้หญิงลงสมัคร แต่ไม่มีผู้หญิงสนใจจะลงสมัคร ทั้งนี้อาจเป็นไปได้ว่าตำแหน่งดังกล่าวไม่มีผู้หญิงให้ความสนใจจริง หรือ อาจเป็นไปได้ว่าทางโครงการไม่ได้ให้การสนับสนุนผู้หญิงอย่างจริงจังเพราะไม่ได้เห็นว่าประเด็นนี้เป็นเรื่องสำคัญแต่ทำไปเพราะเป็นนโยบายจากผู้ให้ทุนเท่านั้น หลังจากที่ได้คณะกรรมการชุดใหม่แล้ว ภายใต้การสนับสนุนจากโครงการทางสมาคมได้ดำเนินกิจกรรมต่างๆ เช่น การปรับปรุงระเบียบของสมาคม การกำหนดอัตราค่าน้ำใหม่ การปรับปรุงระบบบัญชี นอกจากนั้นยังมีการปรับปรุงระบบและ ซ่อมแซมบางส่วนที่มีการชำรุดโดยใช้เงินของโครงการ

- **กิจกรรมป่าชุมชน** โดยได้มีการปลูkdต้นกล้าเพื่อสนองต่อการปลูกป่าในพื้นที่ และ ยังมีการสร้างเรือนเพาะชำต้นกล้าประจำหมู่บ้าน (Village Nurseries) ในบางหมู่บ้าน นอกจากนี้สร้างตัวแบบป่าไม้ชุมชน (Community Forestry Model) ในหนึ่งหมู่บ้าน โดยได้มีการจัดตั้งหน่วยงานเกษตร และป่าไม้ของหมู่บ้าน (Village Agriculture and Forestry Unit)

- **การส่งเสริมการเกษตร** ได้มีการทดลอง และสาธิตการทำเกษตรเทคนิคใหม่เพื่อเป็นการเพิ่มผลผลิต นอกจากนั้นยังมีการทดลองปลูกพืช ที่ต้องการน้ำน้อย และเป็นที่ต้องการของตลาดในช่วงหน้าแล้ง เช่น แตงโม ถั่วชนิดต่างๆ ในส่วนของการเกษตรในที่สูง นั้นได้การแนะนำเทคนิคใหม่ในการทำเกษตร รวมทั้งส่งเสริมให้มีการปลูกผลไม้ เพื่อลดการทำไร่เลื่อนลอย นอกจากนั้นยังมีการส่งเสริมการเลี้ยงปลา การสร้างกลุ่มเลี้ยงสัตว์ และหัตถกรรม โดยผ่านกองทุนพัฒนาผู้หญิง โดยการดำเนินงานของสหพันธ์แม่หญิงลาวประจำหมู่บ้าน ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวมักถูกอ้างถึงเสมอเมื่อกล่าวถึงความสำเร็จของโครงการ หลังจากโครงการปิดตัวไป กองทุนดังกล่าวได้ถูกมอบให้สหพันธ์แม่หญิงลาวประจำเมืองเพียงเป็นผู้ดูแลต่อ

- **งานพัฒนาชุมชน** มีการสร้างโรงเรียน ใน 5 หมู่บ้าน นอกจากนั้นยังมีการจัดหาแหล่งน้ำสะอาด ให้แก่ชุมชน โดยโครงการสนับสนุนด้านทุนและใช้แรงงานของชาวบ้านเองในการก่อสร้าง นอกจากนั้นยังมีการรณรงค์ และการฝึกอบรมด้านสุขภาพ

ในช่วงของการดำเนินโครงการที่สองนี้เอง เป็นระยะเวลาใกล้เคียงกับช่วงที่รัฐบาลลาวได้ประกาศนโยบายยุติการทำไร่เลื่อนลอย และนโยบายการมอบดิน-มอบป่า ซึ่งวัตถุประสงค์หลักของนโยบายดังกล่าวคือเพื่อให้เกิดการจัดสรรทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นโดยแขวงไซบูลีเองเป็นแขวงในอันดับแรกๆ ที่ได้ดำเนินนโยบายดังกล่าวที่ทำให้มีการย้ายคนส่วนหนึ่งจากภูเขาลงมาพื้นที่ราบ ในปี ค.ศ 1996 และมีการจัดสรรที่ดินทำกินให้ใหม่ แต่ก็ยังคงมีการทำไร่อยู่ ด้วยเหตุนี้โครงการจึงให้ความสำคัญกับการนำใช้ที่ดิน (Land Use) และส่งเสริมการเกษตรที่สูงเป็นพิเศษด้วย

หากแบ่งพื้นที่ทางกายภาพ และสภาพเศรษฐกิจสังคมของคนในพื้นที่โครงการแล้วในโครงการสามารถแบ่งออกเป็น 4 พื้นที่หลักได้แก่ 1) พื้นที่ที่สามารถรับน้ำจากระบบชลประทานได้ทั้งปี และทำการเกษตรได้ทั้งสองฤดู โดยในฤดูแล้วนั้นนอกจากจะทำนาแล้ว ยังมีการปลูกพืชชนิดอื่น เช่น แตงกวา แตงโม กระเทียม ฯลฯ ด้วยเหตุนี้คนที่อยู่ในพื้นที่แถบนี้จึงมีฐานะค่อนข้างดี ซึ่งคนที่อยู่ในพื้นที่นี้มีประมาณ 500 ครอบครัว 2) คือพื้นที่ที่สามารถรับน้ำได้เพียงฤดูเดียวในหนึ่งปีคือในฤดูฝน โดยชาวบ้านในบริเวณนี้จะปลูกข้าวในฤดูที่ได้รับน้ำ นอกจากนี้ชาวบ้านยังหารายได้เพิ่มจากการเก็บของป่ามาขายในตลาดบ้านนาซึ่ง บ้านเมืองเพียง หรือบางครั้งก็อาจไปขายตลาดที่เมืองไซบูลี ในพื้นที่นี้มีประมาณ 1,000 ครอบครัว 3) คือพื้นที่ที่เป็นดอน (Upland) ไม่สามารถรับน้ำจากชลประทานได้ ชาวบ้านจึงทำไร่ ซึ่งทางการมองว่าจะเป็นสาเหตุของการลดพื้นที่ของป่า นอกจากการทำไร่แล้วชาวบ้านในพื้นที่นี้ยังเก็บของป่าเพื่อการบริโภคประจำวัน ซึ่งมีทั้งที่เป็นพืชและสัตว์ ชาวบ้านที่อยู่พื้นที่ดังกล่าวมีประมาณ 800 ครอบครัว 4) ได้แก่พื้นที่ป่าในเขตน้ำตานซึ่งเป็นที่ที่เคยมีชาวบ้านอยู่และถูกย้ายลงมาซึ่งกระจายอยู่ใน 4 หมู่บ้าน โดยได้รับการจัดสรรพื้นที่ทำกินให้ในเขตใกล้ชลประทานแต่ที่ดินที่ได้มานั้นกลับเป็นที่ดินที่ไม่มีคุณภาพดังนั้นชาวบ้านส่วนใหญ่จึงยังกลับไปทำไร่ และอยู่ในป่าเหมือนเดิม นอกจากนั้นยังอาศัยการหาของป่าเป็นอาหาร และบางคนก็หารายได้จากการทำสวนเมี่ยงซึ่งอยู่ในพื้นที่ป่า (Gyorvery, 2000)

สิ่งที่โครงการมองว่าเป็นปัญหาคือ การเพิ่มขึ้นของประชากรในอัตรา ร้อยละ 2.6 จะทำให้ชาวบ้าน โดยเฉพาะในพื้นที่ที่ 2 และ 3 ที่มีข้อจำกัดในการทำเกษตรอยู่แล้วเข้าไปบุกรุกพื้นที่ป่ามากขึ้นซึ่งจะเป็นเหตุให้พื้นที่ป่าลดลงและไม่มีปริมาณน้ำเพียงพอที่จะสนองให้กับระบบชลประทาน ดังนั้นโครงการจึงได้ส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจชนิดอื่นและปลูกพืชตระกูลถั่วเพื่อการปรับปรุงดินซึ่งให้ผลผลิตที่ดีกว่าในที่ดินที่มีอยู่อย่างจำกัดแต่ก็ต้องการแรงงานที่มากกว่า (Gyorvery, 2000)

จากการประเมินโครงการ ซึ่งทำโดยทีมประเมินจากภายนอกที่ทางโครงการจ้างมาโดยการเอากิจกรรมต่างๆ เป็นตัวตั้ง และตามรูปแบบของโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ โดยกลุ่มที่

ร่วมแสดงความคิดเห็นในการประเมินความพอใจเกี่ยวกับโครงการนี้มี 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มที่ได้รับผลประโยชน์ 2) รัฐบาล 3) ทีมบริหารโครงการ และ 4) ผู้ให้ทุน ได้แก่ UNDP และ UNCDF จากการประเมินโครงการความประสบความสำเร็จในการสร้างสมาคมผู้ใช้น้ำและการที่สามารถสร้างตัวแบบ (Model) ของป่าไม้ชุมชนในหมู่บ้านพื้นที่ของโครงการ นอกจากนี้ ในรายงานการประเมินโครงการยังมีความพยายามแสดงให้เห็นถึงความพยายามในการให้ความสำคัญกับมิติหญิงชายโดยในรายงานได้กล่าวว่า "ผู้หญิงในพื้นที่โครงการมีความพอใจกับกิจกรรมของโครงการเป็นพิเศษ" (UNDP, 2003) แต่ไม่ได้บอกว่าพอใจเพราะอะไร อย่างไร และ การประเมินโครงการ ปัญหามิติหญิงชายได้ถูกบรรจุไว้เพียงหัวข้อย่อยของ การประเมินโครงการดังนี้

“การพัฒนาของโครงการส่งเสริมความยั่งยืนในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
อย่างไรในเรื่อง:

- ก. ลดความยากจนและเพื่อวิถีชีวิตที่ยั่งยืน
- ข. ช่วยรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม
- ค. เรื่องของเพศภาวะกับการพัฒนา
- ง. ส่งเสริมการรักษาสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนและการจัดการที่ดี

โครงการเลือกกลุ่มได้รับผลประโยชน์ ได้นำพอใจขนาดไหน?

- ก. เพศภาวะ
- ข. ปัจจัยด้านการพัฒนาสังคม
- ค. ปัจจัยด้านภูมิศาสตร์

โดยได้ให้คะแนนตามหัวข้อนี้ ในระดับสองที่จัดว่าเป็นที่ “น่าพึงพอใจ” (Satisfactory) นอกจากนี้ยังบอกว่า “กลุ่มผู้หญิงมีความพอใจเป็นพิเศษกับกิจกรรมของโครงการ”

จุดดีของการประเมินผลครั้งนี้คือโครงการได้เปิดโอกาสให้กับทุกส่วนที่เกี่ยวข้องได้แสดงความคิดเห็นโดยเฉพาะผู้ที่ได้รับผลประโยชน์ถึงแม้ว่ารายงานไม่ได้แสดงให้เห็นว่าเป็นความคิดของกลุ่มที่ได้รับผลประโยชน์จากทุกกลุ่มและได้รับผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมหรือแตกต่างกันหรือไม่ และกลุ่มที่ปฏิบัติงานโดยตรง ซึ่งเป็นการทำให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการประเมินผลครั้งนี้ แต่น่าเสียดายว่าการประเมินโครงการนี้ไม่ได้วิเคราะห์ และไม่ได้มีหลักประกันถึงความยั่งยืนของโครงการในระยะยาว เมื่อเทียบกับกิจกรรมในโครงการที่หนึ่งกับโครงการที่สองแล้วจะเห็นได้ว่างานในส่วนการก่อสร้างเหมืองฝายนั้นไม่ได้เอื้อให้เกิดการความยั่งยืนของกิจกรรม

เช่นการบำรุงรักษาที่ดีทำให้ในโครงการที่สองซึ่งระยะเวลาห่างกันไม่นานนั้นต้องได้มีการซ่อมบำรุงใหม่ซึ่งชาวบ้านในท้องถิ่นที่ไม่สามารถดำเนินการได้เองโดยอ้างว่าเป็นเพราะชาวบ้านไม่รักษากฎระเบียบอย่างเคร่งครัด ที่ปล่อยให้สัตว์เลื้อยคลานไปในลำคลองเช่นเดียวกับความเข้มแข็งของสมาคมที่ต้องสร้างขึ้นใหม่ในโครงการที่สอง นอกจากความบกพร่องของการประเมินโครงการดังที่กล่าวมาแล้ว สิ่งที่มีกำหนดนโยบาย และออกแบบโครงการละเลยมาแต่ต้นคือ ความละเอียดอ่อนทางชาติพันธุ์ที่มีอยู่มากในพื้นที่ของโครงการถึงแม้ว่าจะมีการกล่าวถึงว่าพื้นที่โครงการมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์แต่ก็ไม่ได้ใส่ใจ ว่ากลุ่มชาติพันธุ์เหล่านั้นประกอบไปด้วยชาติพันธุ์อะไรและไม่ได้ศึกษาถึงวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ว่ามีวิถีชีวิตอย่างไร และการพัฒนาที่โครงการนำมาใช้นั้น นำมาสู่ความเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของเขาอย่างไร นอกจากนั้นไม่ได้ให้ความสำคัญกับผลกระทบที่มีต่อชีวิตผู้หญิงและความสัมพันธ์หญิงชายเท่าที่ควร เพราะจากกิจกรรมต่างๆ ที่ประสบผลสำเร็จนั้น ไม่ได้วิเคราะห์และไม่ได้เป็นหลักประกันว่าจะทำให้สถานภาพของผู้หญิงในชุมชนและสังคมดีขึ้น หรืออาจทำให้แย่ลง เช่นการเกิดขึ้นขององค์กรใหม่ในชุมชนไม่ว่าจะเป็น สมาคมผู้ใช้น้ำ หรือคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้านซึ่งอาจจะส่งเสริมการรวมตัวของผู้ที่มิอำนาจในชุมชนอยู่แล้วทำให้เสริมความเข้มแข็งในกลุ่มอำนาจดังกล่าวและอาจทำให้อำนาจการต่อรองของผู้หญิงน้อยลง หรือแม้แต่กิจกรรมที่ออกแบบมาเพื่อดำเนินการเฉพาะสำหรับผู้หญิงนั้นเช่นกองทุนพัฒนาผู้หญิงนั้น ตัวชี้วัดของความสำเร็จคือจำนวนทุนและดอกเบี้ยที่เก็บคืนได้มากกว่าที่จะมองว่าเงินดังกล่าวถูกนำไปใช้ในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อผู้หญิงอย่างไร เสริมอำนาจผู้หญิง หรือไม่ อย่างไร ซึ่งถ้าเราทำการศึกษาให้ละเอียดกว่านี้อาจทำให้เราเห็นข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นเพื่อเป็นบทเรียนและป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นอีกในโครงการที่มีลักษณะคล้ายกัน นอกจากนี้การประเมินโครงการล่าสุดนั้นยังทำเพื่อเสนอในการประชุมสามฝ่ายซึ่งตั้งแต่นั้นมาไม่ได้มีใครหรือหน่วยงานไหนสนใจที่จะศึกษาผลกระทบต่างๆ ที่เกิดขึ้นเลย

เมื่อดูทั้งการพัฒนาในลาว และ ในส่วนของฝ่ายน้ำตาน แม้ว่าบางช่วงจะมีการตื่นตัวเรื่องการพัฒนา และมีข้อกังวลถึงการกระจายผลกระทบที่อาจจะก่อให้เกิดหรือตอกย้ำความไม่เท่าเทียมในพื้นที่ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะการผลักดันของกลุ่มทางสังคมและกระแสการพัฒนาที่คำนึงถึงความเท่าเทียมและเสมอภาค เช่น การผลักดันของกลุ่มผู้หญิงในเรื่องของสนธิสัญญาปักกิ่ง หรือ CEDAW สิ่งที่เราเห็นอย่างน้อยก็ปรากฏบนเอกสารของโครงการฝ่ายน้ำตานระยะสุดท้าย คือ ความพยายามรวมประเด็นอ่อนไหวทั้งหลายไว้ในโครงการ อาทิ ประเด็นเรื่องเพศภาวะ และประเด็นชาติพันธุ์ อย่างไรก็ตาม แต่ในในการประเมินผล ประเด็นเหล่านี้กลับไม่ได้ถูกถ่ายทอดออกมาเท่าที่ควร ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในการปฏิบัติการจริงของโครงการพัฒนาเหล่านี้ ผู้ปฏิบัติการและเจ้าหน้าที่ที่

รับผิดชอบเรื่องนี้ยังไม่เข้าใจประเด็นหรือมีความเป็นอคติในเรื่องเพศภาวะ ก็ทำให้ประเด็นอ่อนไหวที่มีปรากฏในเอกสารไม่ได้ถูกนำมาปฏิบัติจริง

ด้วยเหตุนี้ผู้ศึกษาจึงต้องการที่จะศึกษาผลกระทบของโครงการที่มีต่อผู้หญิงในบริบทของการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการพัฒนาในพื้นที่โครงการพัฒนาในฝายน้ำตาน ทั้งในความสัมพันธ์ในครอบครัว ในชุมชน รวมไปถึงสถาบันต่างๆ เช่น ตลาดและรัฐด้วย โดยเน้นที่บทบาทของผู้หญิงในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมในครอบครัว หรือกิจกรรมในชุมชน ทั้งในด้านการผลิต การจัดสรรทรัพยากร และการตัดสินใจในครอบครัว รวมไปถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมในองค์กรใหม่ที่เกิดขึ้นในชุมชนที่เกิดจากโครงการได้แก่ “สมาคมผู้ใช้น้ำ” และ “คณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน” หรือแม้แต่ในกลุ่มกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นเพราะโครงการ ทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยที่ผู้ศึกษาเองจะพยายามวิเคราะห์ให้เห็นหลายแง่มุมและมิติของการดำรงชีวิตของผู้หญิงในชุมชนให้มากที่สุดและให้ผู้หญิงได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงในชุมชนและในชีวิตของพวกเขาเพื่อสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างหญิงชายในชุมชน และเป็นข้อมูลที่จะนำไปศึกษาในประเด็นที่แต่ละคนสนใจเกี่ยวกับการพัฒนา และความสัมพันธ์หญิงชายในลาวต่อไป

1.2 คำถามในการวิจัย

1. ผลกระทบของโครงการพัฒนากรณีของฝายน้ำตานที่มีต่อผู้หญิงในกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มที่ถูกย้ายเข้ามาอยู่ใหม่ กับกลุ่มที่อยู่ในพื้นที่เดิม
2. โครงการพัฒนาฝายน้ำตานมีผลต่อความสัมพันธ์หญิงชายหรือไม่ อย่างไร เพราะเหตุใด
3. ผู้หญิงตอบสนองต่อโครงการพัฒนาฝายน้ำตานอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อประเมินโครงการพัฒนาฝายน้ำตานในภาวะปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาผลกระทบจากการพัฒนาต่อผู้หญิงในพื้นที่ดังกล่าว
3. เพื่อเข้าใจการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางเพศภาวะที่เกิดมาจากการพัฒนา เพื่อเข้าใจว่าผู้หญิงจัดการกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างไร

1.4 การนิยามศัพท์

1. **การพัฒนา (Development)** ถึงแม้ว่าความหมายของคำว่า “การพัฒนา” อาจมีความหมายต่างกันและอาจมีปัญหาในการใช้คำว่าพัฒนาดังที่กล่าวมาแล้วใน

เบื้องต้นแต่เพื่อให้สะดวกต่อการศึกษาในครั้งนี้อีกผู้ศึกษาขอให้จำกัดความของคำว่า “การพัฒนา” ในที่นี้ว่าหมายถึงการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ และ วัตถุที่เกิดขึ้นเนื่องมาจากกิจกรรม และ โครงการต่างๆทั้งของรัฐ และ เอกชนที่เข้ามาสู่พื้นที่ศึกษา รวมทั้งผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม

2. เพศภาวะ (Gender) หมายถึง ความเป็นหญิงเป็นชาย ซึ่งถูกสร้างขึ้นผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม โดยผ่านวัฒนธรรม ประเพณี อุดมการณ์ ฯลฯ เพื่อกำหนด บทบาท หน้าที่ของหญิง ชายในสังคม ด้วยเหตุนี้เพศภาวะของหญิงชายจึงแตกต่างกันไปในแต่ละสังคม

2. เพศสรีระ (Sex) หมายถึง ความแตกต่างทางร่างกายระหว่างหญิง และ ชาย ที่กำหนดโดยธรรมชาติ ทางชีววิทยา ที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้ และติดตัวมาแต่กำเนิด โดยเฉพาะความแตกต่างทางระบบการเจริญพันธุ์

3. ความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชาย (Gender Relation) หมายถึง ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างหญิงชายในฐานะที่เป็นเพศภาวะ ซึ่งรวมถึงสถานภาพ และบทบาทในสังคมโดยสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งสร้างทางสังคม และเป็นผลมาจากการสร้างทางสังคม ความสัมพันธ์นี้มีผลกระทบต่องานอื่นเช่น การแบ่งงานกันทำ การเข้าถึงและควบคุมทรัพยากรอีกด้วยในขณะที่เดียวกันหากเกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของการแบ่งงานกันทำและการเข้าถึงและควบคุมทรัพยากรแล้วก็มีส่วนทำให้สถานภาพและบทบาทรวมไปถึงความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างหญิงชายเปลี่ยนไปได้เช่นกัน

4. การวิเคราะห์เพศภาวะ (Gender Analysis) คือการวิเคราะห์เพศภาวะเพื่อเป็นเครื่องมือที่ช่วยในการวางแผนนโยบาย หรือออกแบบโครงการเพื่อนำประเด็นเรื่องเพศภาวะเข้าไปในนโยบายหรือกิจกรรมต่างๆ ของโครงการ โดยการตั้งคำถามว่า แต่ละคนมีบทบาทหน้าที่อย่างไร ใครเป็นผู้ตัดสินใจ ใครเป็นผู้ที่เข้าถึงและควบคุมทรัพยากรมากกว่ากัน ซึ่งทั้งหมดนี้ไม่ได้มองแค่ในครอบครัวเท่านั้นแต่ยังมองทั้งในระดับชุมชน ตลอดไปจนถึงระดับรัฐ และในระดับสากลอีกด้วย ซึ่งแนวคิดหลักที่ใช้ในการวิเคราะห์เพศภาวะ ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่าง หญิงชาย การแบ่งงานกันทำ การเข้าถึง และ ควบคุมทรัพยากรและเพศวิถี

5. การแบ่งงานกันทำทางเพศภาวะ (Gender Division of Labor) หมายถึงหน้าที่ และกิจกรรมต่างๆ ที่กำหนดให้แก่ผู้หญิงผู้ชายตามเพศภาวะที่เป็นอยู่ หลายคนมักจะมองว่าการแบ่งงานกันทำนั้น เป็นไปตามธรรมชาติโดยที่ผู้หญิงมีหน้าที่ในการผลิตซ้ำ แต่สตรีนิยมต่างเห็นพ้องต้องกันว่าการแบ่งงานตามเพศภาวะนั้นเป็นสิ่งสร้างทาง

สังคม (Social Construct) และขึ้นกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างหญิงชาย ดังนั้นในแต่ละสังคมวัฒนธรรมการแบ่งงานกันทำจึงแตกต่างกัน ซึ่งส่วนมากแล้วงานของผู้ชายมักจะถูกให้ค่ามากกว่างานของผู้หญิงและงานผู้ชายนั้นมักถูกตีค่าทางเศรษฐกิจสูง ในขณะที่งานของผู้หญิงมักถูกมองว่าไม่ใช่งานและไม่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ หรือถ้ามีก็น้อยกว่า

6. การเข้าถึงและควบคุมทรัพยากร (Access and Control) หมายถึงโอกาสและความสามารถในการใช้ทรัพยากรต่างๆ และความสามารถในการตัดสินใจในการใช้ทรัพยากร หนึ่ง ทรัพยากรนั้นไม่ใช่แค่เพียงทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ที่ดิน น้ำ หรือทรัพยากรที่เป็นปัจจัยการผลิต เช่นทุน เทคโนโลยี เท่านั้นแต่ยังรวมไปถึง ทรัพยากรอื่นที่จับต้องไม่ได้เช่น ความรู้ การศึกษา การฝึกอบรม และข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ทั้งนี้โอกาสในการที่จะเข้าถึงทรัพยากรได้มากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ซึ่งผู้หญิงมักจะเป็นผู้ที่มีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรได้น้อยกว่าผู้ชาย และแม้ว่าผู้หญิงจะมีโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรแต่ก็มักไม่มีอำนาจในการตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรนั้น

8. เพศวิถี หมายถึงระบบความเชื่อ ความหมายเรื่องเพศ ซึ่งในความเชื่อเหล่านี้ได้ให้คุณค่าเกี่ยวกับเพศวิถีที่ถูกต่อนั้นต้องอยู่ภายใต้การแต่งงานแต่ในงานศึกษาชิ้นนี้จะพูดถึงเพศวิถีในสถานะการใช้เพศวิถีมาเป็นสินค้าในสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป

8. โครงการฝายน้ำตาด คือโครงการพัฒนาหนึ่งที่สำคัญในพื้นที่ของการศึกษาอย่างไรก็ตามเนื่องจากฝายน้ำตาดได้เกิดขึ้นในหลายช่วงเวลาที่แตกต่างกัน ฝายน้ำตาดในที่นี้จึงหมายถึงฝายน้ำตาดที่เกิดขึ้นในบริบทต่างๆประวัติศาสตร์

9. องค์กรพัฒนาเอกชน หมายถึง องค์กรที่ทำงานเกี่ยวกับการพัฒนาและมีองค์กรที่สังกัดรัฐบาล

1.5 ทบทวนวรรณกรรมและงานศึกษาที่เกี่ยวข้อง

เนื่องจากผู้ศึกษาต้องการศึกษาผลกระทบของการพัฒนาที่มีต่อผู้หญิงโดยใช้มุมมองของสตรีนิยม ผู้ศึกษาเห็นว่าจะต้องทำความเข้าใจกับความหมายของการพัฒนากระแสหลัก แล้วมองว่าความคิดเหล่านั้นถูกวิพากษ์ จากสตรีนิยมผ่านการเสนอแนวคิดการพัฒนาแบบสตรีนิยมแต่ละรูปแบบอย่างไรรวมทั้งศึกษามโนทัศน์หลักที่สตรีนิยมใช้ในการวิเคราะห์ปัญหาของการพัฒนา นอกจากนั้น ยังจะได้ทบทวนงานศึกษาต่างๆ เกี่ยวกับการพัฒนาและผู้หญิงลาว รวมทั้งข้อมูลต่างๆ

เกี่ยวกับฝายน้ำตาดที่เป็นพื้นที่ศึกษาในครั้งนี้ด้วย เพื่อให้เห็นภาพโดยรวมของสังคมลาวในระดับหนึ่ง และ ผู้หญิงลาวโดยทั่วไปและพื้นที่ศึกษาอีกด้วย

1.5.1 การพัฒนากระแสหลัก

แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนานั้นถูกใช้ครั้งแรกในยุคภูมิธรรม (Enlightenment) ที่หมายถึงความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ทางเทคโนโลยี มนุษย์ผู้มีเหตุผลในการทำให้ตัวเองหลุดพ้นและควบคุมธรรมชาติได้ และใช้ประโยชน์จากธรรมชาติเพื่อมนุษย์ โดยสังคมที่ทันสมัยนั้นต้องมีการพัฒนาทางสังคมการเมืองไปสู่สังคมที่ทันสมัย ที่เน้นในเรื่องความเสมอภาค และ อิสรภาพ (Peet and Harwick, 1999)

1.5.2 ทฤษฎีการทำให้ทันสมัยอย่างตะวันตก (Modernization Theory)

เมื่อคำว่า “การพัฒนา” ถูกใช้โดยเน้นไปในเรื่องของพัฒนาเศรษฐกิจ และการพัฒนาเศรษฐกิจ เป็นที่กล่าวถึงอย่างมากและจริงจัง ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งบางครั้งถูกใช้เพื่อการแบ่งโลกที่มีแนวความคิดทางการเมือง และเศรษฐกิจที่แตกต่างกันระหว่างเสรีนิยม และ สังคมนิยม และ บางครั้งถูกใช้เพื่อจัดแบ่งระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจในระบบเสรีนิยมเองเช่น ประเทศที่ถูกเรียกว่าประเทศโลกที่ 3 ที่อาจพึ่งหลุดพ้นจากการเป็นอาณานิคมของชาติตะวันตกที่ยังด้อยพัฒนาล้าหลัง หรือไม่ก็เป็นประเทศที่ไม่มีความเข้มแข็งทางการเมืองและเศรษฐกิจและประเทศโลกที่หนึ่งหมายถึงประเทศเสรีนิยมที่พัฒนาแล้วและรวยแล้ว แต่หากจะพิจารณาอย่างถ่องแท้แล้วจะพบว่าความหมายของการพัฒนาถูกสร้างขึ้นโดยประเทศมหาอำนาจทางตะวันตก (Hope, 1994) โดยมองว่าประเทศที่ไม่ได้อยู่ในกลุ่มคนเป็นประเทศที่มีสังคมล้าหลังต้องได้รับการช่วยเหลือให้เกิดการพัฒนาเหมือนกับประเทศตะวันตกที่ได้รับการพัฒนาแล้ว และเป็นหน้าที่ของประเทศที่ร่ำรวยต้องช่วยเหลือประเทศเหล่านั้นให้หลุดพ้นจากสภาพของความด้อยพัฒนา ดังนั้นการทำให้ประเทศหนึ่งพัฒนาจึงหมายถึงการทำให้ประเทศนั้นมีความทันสมัยโดยการยอมรับเอาเทคโนโลยีแบบตะวันตก ระบบเศรษฐกิจเสรี และการผลิตแบบอุตสาหกรรมทันสมัยโดยการพัฒนานั้น ถูกมองว่าเป็นกระบวนการที่มีลักษณะเป็นเส้นตรงที่เริ่มจากจุดหนึ่งไปอีกจุดหนึ่ง จากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรม จากชนบทไปสู่ความเป็นเมือง โดยที่ตัวชี้วัดในการพัฒนานั้นเน้นที่ตัวเลข ด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ไม่ว่าจะเป็น รายได้มวลรวมประชาชาติ (Gross National Product–GNP) ตัวเลขการบริโภคสินค้าโดยเชื่อเหมารวมว่าการพัฒนานั้นจะกระจายผลประโยชน์ไปสู่ทุกคนตามลำดับขั้นของมันอย่างเท่าเทียมกัน และมีสมมุติฐานที่ว่าทุกคนจะมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

W. Rostow นักเศรษฐศาสตร์ชาวอเมริกันที่โด่งดังในช่วงคริสต์ทศวรรษ 1960 ได้เสนอไว้ในหนังสือ The Stages of Economic Growth เกี่ยวกับรูปแบบของการพัฒนาทางเศรษฐกิจเกิดขึ้นอย่างเป็นลำดับ 5 ขั้น (Spybey, 1992) ซึ่งลำดับดังกล่าวคือขั้นการพัฒนาที่ประเทศหนึ่งๆ ต้องเปลี่ยนผ่านจากประเทศด้อยพัฒนาเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว

ขั้นเศรษฐกิจแบบดั้งเดิม (Traditional) เป็นช่วงที่สังคมมีเทคโนโลยีแบบโบราณไม่มีเทคโนโลยีแบบตะวันตก โครงสร้างทางสังคมแบบชนชั้น และมีลำดับชั้นสูงต่ำโดยอำนาจทางการเมืองขึ้นอยู่กับเจ้าที่ดิน

ขั้นเตรียมการพัฒนา (Pre-Take Off) เป็นช่วงที่สังคมเริ่มรับแนวคิดเรื่องความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจโดยการพัฒนา การศึกษา และมีการขยายโครงสร้างทางการค้า ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ถูกนำมาใช้เพื่อการปรับปรุงการผลิตทั้งทางเกษตร และ อุตสาหกรรม

ขั้นทะยานขึ้น (Take Off) เป็นช่วงสำคัญสำหรับการเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมแห่งความทันสมัย ที่มีการใช้เทคโนโลยีแบบตะวันตกเพื่อเปลี่ยนแปลงประเพณีดั้งเดิม รวมทั้งมีการพัฒนาสถาบันทางการเมือง เงื่อนไขของความทันสมัยนั้นจะจะเป็นไปได้หากการเพิ่มขึ้นของการลงทุนที่มากกว่าอัตราการเพิ่มขึ้นของประชากร รวมไปถึงการผลิตที่ใช้เครื่องจักรทั้งในภาคอุตสาหกรรม และเกษตรกรรม โครงสร้างทางสังคม และการเมืองมีการเปลี่ยนผ่านเพื่อให้เกิดมีความเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว และมั่นคง มีการจ้างงานในภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น

ขั้นเข้าสู่ภาวะ (The Drive to Maturity) เป็นช่วงที่มีการลงทุนมากถึง 10-20% ของรายได้ประชาชาติ มีการใช้เทคโนโลยีในสังคมอย่างแพร่หลาย ทั้งนี้เพื่อรองรับการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ รวมไปถึงมีความต้องการใหม่ๆ เพื่อนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลง

ขั้นการบริโภคของมวลชนในระดับสูง (High Mass Consumption) เป็นช่วงที่การบริโภคสินค้า และการบริการครอบงำเศรษฐกิจ และมีการสร้างมูลค่าส่วนเกินทางเศรษฐกิจรายได้ที่แท้จริงเพิ่มขึ้นในระดับที่ผู้คนสามารถบริโภคตามที่ต้องการ และโครงสร้างทางกำลังแรงงานเปลี่ยนไปเป็นแรงงานมีการจ้างงานอย่างเต็มที่ มีการเพิ่มสวัสดิการทางสังคมและความปลอดภัยในสังคม

แนวคิดของ Rostow แม้ว่าจะได้รับความนิยมมากในยุคแรกเริ่มของการพัฒนา แต่แนวคิดดังกล่าวถูกวิพากษ์หลายประการนั้นคือ **1)** จากประสบการณ์การพัฒนาของประเทศที่พัฒนาตามแบบจำลองดังกล่าวไม่ได้พัฒนาเป็นลำดับขั้น 5 ขั้นอย่างที่ Rostow อ้าง ส่วนหนึ่งเป็นเพราะฐานทรัพยากร และสังคมต่างกันในแต่ละประเทศ แนวคิดของ Rostow ถูกวิพากษ์มากว่าเป็นแนวคิดที่มีศูนย์กลางตะวันตก คือพัฒนาจากประสบการณ์แบบตะวันตก **2)** แนวคิดของ Rostow ยังถูกวิพากษ์ด้วยว่าเน้นความสำคัญของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมวลรวมมาก

จนเกินไปและละเลยปัญหาการกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนานั้นคือการพัฒนาอาจนำมาซึ่งความไม่เป็นธรรมในการกระจายผลประโยชน์ได้ 3) การให้คำนิยามที่เน้นไปที่การชี้วัดไปที่ระบบเศรษฐกิจแบบ“ทันสมัย” เป็นการนิยามที่ไม่ครอบคลุมและไม่ทำให้ประเทศที่อาจมีความร่ำรวยด้านอื่นๆ เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ถูกตีตราเป็นประเทศด้อยพัฒนา (สุภชัย เจริญวงศ์, 2544)

1.5.3 ทฤษฎีการพึ่งพา

แนวคิดนี้เป็นการอธิบายการพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐหนึ่งโดยการรับอิทธิพลทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและวัฒนธรรมจากภายนอก ไม่ว่าจะจากรัฐอื่นหรือองค์กรพัฒนาระหว่างประเทศ แนวคิดนี้เริ่มในช่วงคริสต์ทศวรรษ 1950 โดยกลุ่มของคณะกรรมการสหประชาชาติว่าด้วยเศรษฐกิจแห่งละตินอเมริกา (United Nation Economy Commission of Latin America – UNECLA) ซึ่งได้ตั้งคำถามกับแนวคิดการพัฒนาแบบเดิมเกี่ยวกับการเติบโตทางด้านการเศรษฐกิจ โดยเปรียบเทียบการพัฒนาทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศพัฒนาประเทศอุตสาหกรรมมีการเติบโตทางเศรษฐกิจมากขึ้นแต่การพัฒนาเศรษฐกิจในประเทศที่ยากจนกลับไม่เติบโตในระดับเดียวกัน (Ferraro, 1996) ทั้งนี้เนื่องมาจากการพัฒนาแบบเสรีส่งเสริมระบบการค้าระหว่างประเทศ ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ร่ำรวยกับประเทศยากจนนั้นเป็นไปในแบบการพึ่งพามากขึ้น ตัวอย่างเช่นประเทศยากจน ส่งออกวัตถุดิบของประเทศให้กับประเทศที่ร่ำรวยในราคาที่ถูกลงแต่กลับต้องซื้อสินค้า “ทันสมัย” ที่ผ่านกระบวนการผลิตนั้นในราคาที่สูงกว่าทำให้เกิดการขาดดุลทางการค้าของประเทศยากจนระหว่างการส่งออกและการนำเข้าซึ่งประเทศยากจนไม่มีทางจ่ายค่านำเข้าได้ทั้งหมดทำให้เกิดภาวะหนี้สินมากขึ้น (Ferraro, 1996)

แม้ว่าประเทศพัฒนาและองค์กรพัฒนาระหว่างประเทศหลายองค์กรจะให้ความช่วยเหลือทั้งทางด้านการเงินและด้านวิชาการ แต่การให้ความช่วยเหลือดังกล่าวก็ถูกวิพากษ์อย่างมากว่าเป็นการสร้างภาวะพึ่งพา และ เป็นการพัฒนาแบบไม่ยั่งยืน

แนวคิดแบบนี้มองประเทศที่ยากจนเป็นเหยื่อของการพัฒนา โดยความยากจนนั้นไม่ได้เกิดจากสังคมที่ล้าหลังของประเทศแต่เป็นเพราะอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกัน และการครอบงำของประเทศทุนนิยมเสรีที่ร่ำรวย ประเทศยากจนกำลังถูกรอบงำผ่านระบบทุนนิยม อิทธิพลจากภายนอกเป็นปัจจัยสำคัญในกิจกรรมทางเศรษฐกิจของรัฐที่พึ่งพา ปัจจัยภายนอกเหล่านี้ได้แก่บริษัทข้ามชาติ ตลาดต่างประเทศ การช่วยเหลือจากต่างประเทศ การสื่อสารซึ่งถูกรอบงำโดยประเทศที่มีความก้าวหน้าทางด้านอุตสาหกรรม (Preston, 1996) ซึ่งประเทศเหล่านี้สร้างความร่ำรวยจากการเอาเปรียบจากรายได้ส่วนเกิน ข้อเสนอของนักคิดกลุ่มนี้คือต้องยุติความเป็นชนชั้นซึ่ง

เป็นที่มาของความสัมพันธ์ที่มีลักษณะเสียเปรียบเรื่องมูลค่าส่วนเกิน ซึ่งความมีชนชั้นจะหมกมุ่นเมื่อมีการปฏิวัติสังคมนิยมเพื่อเปิดโอกาสให้มีการยึดทุนคืนจากนายทุนและเจ้าที่ดินเพื่อกระจายรายได้จากกลุ่มผู้ที่ร่ำรวยไปให้กับผู้ที่ยากจน

การพัฒนาในแบบของความทันสมัยนั้นเน้นเพียงเศรษฐกิจอย่างเดียวทำให้ไม่ได้มองความสัมพันธ์ในด้านอื่นของคนทำให้ไม่เห็นความแตกต่าง และอำนาจการต่อรองในการรับผลประโยชน์ ซึ่งผู้ที่มีอำนาจมากกว่าย่อมเป็นผู้ที่ได้รับผลประโยชน์มากกว่า และผู้หญิงเองก็เป็นกลุ่มคนที่มีอำนาจน้อยกว่า ยิ่งไปกว่านั้น การพัฒนาที่เน้นเพียงด้านเศรษฐกิจอย่างเดียวนั้น เป็นการพูดถึงแค่พื้นที่สาธารณะเพียงอย่างเดียวเท่ากับว่าการพัฒนาเป็นเรื่องของผู้ชายเพียงอย่างเดียว นอกจากนั้นการพัฒนาที่เน้นแนวคิดแบบยึดความเป็นตะวันตกเป็นศูนย์กลางโดยมองว่าสังคมแบบตะวันตกนั้นเป็นสังคมที่ดีที่สุด และเป็นรูปแบบที่ไม่ว่าสังคมไหนก็สามารถเอาเป็นแบบอย่างได้ และมองสังคมอื่นที่อยู่นอกตะวันตกไม่มีคุณค่า ในขณะเดียวกัน การพัฒนาในแบบทฤษฎีของการพึ่งพานั้นถึงแม้จะให้ความสำคัญกับเรื่องของชนชั้น และ ประวัติศาสตร์ของการตกอยู่ภายใต้การปกครองและการถูกเอาเปรียบจากประเทศเจ้าอาณานิคม แต่การวิเคราะห์การพัฒนาจากทฤษฎีดังกล่าวเน้นเพียงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐต่อรัฐ และ คนกลุ่มใหญ่ในลักษณะของความเป็นชนชั้น และผู้หญิงเป็นเพียงหนึ่งในชนชั้นที่ถูกกดขี่เท่านั้น แต่ในที่สุดแล้วเป้าหมายของการพัฒนาคือการเปลี่ยนจากสังคมทุนนิยมไปสู่สังคมนิยมซึ่งต้องผ่านการปฏิวัติที่เป็นพื้นที่ของผู้ชาย (Braidotti, Charkiewicz, Hausler, and Wieringa, 1994) ดังนั้นการพัฒนาทั้งสองแบบนี้จึงไม่สามารถตอบคำถามของภาวะการเป็นรองของผู้หญิงและไม่สามารถหาทางออกในการช่วยให้สภาพความเป็นอยู่และสถานะของผู้หญิงดีขึ้นได้

1.5.4 แนวความคิดการพัฒนาจากมุมมองสตรีนิยม

1.5.4.1 แนวคิดผู้หญิงในการพัฒนา (Woman in Development)

แนวคิดนี้ได้รับแนวคิดมาจากแนวคิดของสตรีนิยมสายเสรีนิยม โดยมีแนวคิดเชื่อในความเสมอภาคระหว่างหญิงชาย หากใช้แนวคิดสตรีนิยมสายเสรีนิยมวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาทันสมัยกระแสหลักที่เน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจแล้ว จะพบว่าการที่ผู้หญิงถูกปิดกั้นไม่ให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจ ทำให้ผู้หญิงไม่ได้รับผลกระทบทางบวกจากการพัฒนา นั่นคือผลของการพัฒนาไม่เสมอภาคระหว่างชายหญิง

สำหรับแนวคิดของสตรีนิยมสายเสรีนิยมนั้น มีฐานมาจากแนวคิดเสรีนิยมที่ให้ความสำคัญกับมนุษย์ที่เป็นปัจเจกที่สามารถเข้าถึงเหตุผลและสามารถพัฒนาความสามารถของ

ตัวเองได้เท่าเทียมกัน สำหรับสตรีนิยมเสรีนิยมเชื่อว่าโดย “ธรรมชาติ” ผู้หญิงเองก็สามารถพัฒนา
 ความมีเหตุผล และความสามารถของตัวเองได้เท่าเทียมกับผู้ชายแต่เนื่องจากความเชื่อในสังคมที่
 ปลุกฝังผ่านความเชื่อ จารีต ประเพณีต่างๆ ที่จำกัดผู้หญิงให้อยู่แต่เพียงในบ้าน ทำให้ผู้หญิงไม่มี
 โอกาสในการพัฒนาศักยภาพของตัวเองได้ทั้ง Mary Wollstonecraft และ John Stuart Mill ต่าง
 เชื่อว่าการศึกษาจะช่วยให้ผู้หญิงพัฒนาตัวเองได้ และการที่ผู้หญิงพัฒนาตัวเองได้นั้นไม่ได้มีผลดีต่อ
 เพียงผู้หญิงเท่านั้นแต่ยังเป็นผลดีต่อสังคมโดยรวมอีกด้วย (Mill, 1997, and Tong, 1989) สิ่งที่
 สตรีนิยมสายเสรีนิยมเรียกร้องก็คือ ความเสมอภาคทางเพศ และการเปิดโอกาสให้ผู้หญิงเข้าร่วมใน
 พื้นที่สาธารณะแทนที่จะต้องถูกจำกัดอยู่เพียงแต่ในบ้าน ซึ่งทั้งหมดนี้สามารถทำได้ด้วยการแก้ไข
 กฎหมายที่มีอคติและเลือกปฏิบัติทางเพศ (ชลิดาภรณ์ ส่งสัมพันธ์, 2539)

สำหรับแนวคิดของผู้หญิงในการพัฒนานั้นมองว่าเพราะผู้วางแผนการพัฒนาส่วนใหญ่
 นั้นเป็นผู้ชายมักมีแนวคิดแบบตะวันตกที่ว่าผู้หญิงเป็นพวกที่มีหน้าที่จำกัดอยู่เพียงการเป็นเมีย และ
 แม่อยู่ภายในบ้านและอยู่ภายใต้การควบคุมของผู้ชายที่เป็นหัวหน้าครอบครัวและมีหน้าที่ในการหา
 เลี้ยงครอบครัวเท่านั้น ดังนั้นจึงไม่เห็นความสำคัญที่จะให้ผู้หญิงมีส่วนร่วมในการพัฒนา (Roger
 อังใน Kabeer, 2001) และการเน้นการพัฒนาภาคการผลิตจึงละเลยการพัฒนาภาคการผลิตซ้ำเป็น
 เหตุให้ผู้หญิงซึ่งรับบทบาทดังกล่าวถูกละเลย ผลกระทบทางลบจากการพัฒนาจึงตกแก่ผู้หญิง
 เท่านั้น ในงานเขียนของ Boserup ที่ทำการวิเคราะห์บทบาทของผู้หญิงในสังคมเกษตรกรรม ใน
 แอฟริกา (Peet and Harwick, 2000) ได้เสนอว่าบทบาทของผู้หญิงนั้นเหมือนกันในด้านบทบาท
 การดูแลครอบครัว แต่แตกต่างกันในบทบาทของการผลิต ในสังคมเกษตรกรรมนั้นผู้หญิงมีบทบาท
 ในด้านการผลิต ทำให้ผู้หญิงมีสถานภาพที่ดีในสังคม แต่การพัฒนาที่ผ่านมา นักวางแผนพัฒนาที่
 ผ่านมามีการมองบทบาทผู้หญิงแบบตะวันตกอย่างที่ทำงานแค่อยู่ในบ้านเท่านั้น ทำให้หญิงถูก
 กีดกันออกจากกระบวนการผลิตและต้องพึ่งพาผู้ชายมากขึ้น เป็นเหตุให้สถานภาพของผู้หญิง
 โดยรวมหลังกระบวนการพัฒนานั้นแย่ลง แม้ว่าผู้หญิงจำนวนหนึ่งที่มีอำนาจทางการเมืองและ
 เศรษฐกิจอาจจะเป็นส่วนน้อยที่มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี

เช่นเดียวกับแนวคิดสตรีนิยมเสรีนิยม การพัฒนาแบบนี้ได้เรียกร้องให้มีการเปิดโอกาส
 ที่เท่าเทียมกันให้กับผู้หญิงโดยการเรียกร้องให้นำผู้หญิงเข้ามาสู่กระบวนการพัฒนามากขึ้นโดยเน้น
 ที่บทบาทของการผลิตของผู้หญิงให้มากขึ้นเพื่อให้ผู้หญิงได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเพื่อทำ
 ให้การพัฒนานั้นมีประสิทธิภาพมากขึ้นในบทสุดท้ายของงานเขียนของ Boserup เองยังได้เสนอ
 อีกว่าการที่ผู้หญิงถูกกีดกันจากตลาดแรงงานที่เป็นผลมาจากการพัฒนาเศรษฐกิจนั้นไม่ใช่เป็น
 เพราะอคติทางเพศเท่านั้นแต่เป็นเพราะผู้หญิงขาดคุณสมบัติที่เหมาะสมกับงาน เพราะผู้หญิงขาด

โอกาสการศึกษาและฝึกอบรมเกี่ยวกับเทคโนโลยีใหม่ ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาเฉพาะผู้หญิงเพื่อผู้หญิงจะสามารถแข่งขันกับผู้ชายได้ในในระบบเศรษฐกิจที่เป็นอยู่ (Kabeer, 2001)

แนวคิดนี้ถูกวิพากษ์ว่าเป็นการ มองผู้หญิงเป็นฝ่ายรับผลประโยชน์การพัฒนาอย่างเดียว และเน้นที่ตัวผู้หญิงในฐานะของปัจเจกโดยไม่ได้ตั้งคำถามกับความเป็นรองของผู้หญิง ไม่ได้ตั้งคำถามกับอำนาจของผู้ชายที่มีโครงสร้างใหญ่มารองรับหรือผลิตซ้ำความไม่เท่าเทียม และไม่ได้มองว่าความสัมพันธ์ทางเพศนั้น เป็นสาเหตุของความยากจนของผู้หญิง (Kabeer, 1994) การพัฒนาแนวนี้ มีแนวโน้มที่จะให้ความสนใจกับการที่ผู้หญิงถูกเอาเปรียบจากงานการผลิตเท่านั้นแต่ไม่ได้ให้ความสนใจการเอาเปรียบผู้หญิงในงานการผลิตซ้ำของผู้หญิงเลย (Peet and Harwitt, 1999) ขำรายการเรียกร้องให้เห็นความสำคัญของการผลิตซ้ำและเรียกร้องให้มีโครงการเฉพาะยังถูกวิพากษ์ว่ายอมรับบทบาทอย่างที่เป็นอยู่นอกจากนี้ยังเป็นการยอมรับกับเป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจที่เป็นอยู่โดยไม่ได้มองถึงการเอาเปรียบของระบบทุน โครงการพัฒนาแบบผู้หญิงกับการพัฒนาในองค์กรพัฒนาใหญ่ๆ นั้น มีขึ้นเพื่อเป็นการส่งเสริมระบบทุนนิยม นอกจากนี้ยังถูกวิจารณ์ในเรื่องของความเป็นพี่เป็นน้อง (Sisterhood) ที่เหมือนกันของผู้หญิง ถึงแม้ว่าจะมีการยอมรับว่าบทบาทของผู้หญิงนั้นแตกต่างกันไปในแต่ละวัฒนธรรม แต่การวิเคราะห์บทบาทของผู้หญิงในแต่ละวัฒนธรรมนั้น กลับอิงอยู่บนสมมุติฐานอันเดียวกันที่ว่าผู้หญิงนั้นถูกกีดกันออกจากระบบตลาดและเป็นหน้าที่ของผู้หญิงโลกตะวันตกที่ต้องความช่วยเหลือกับประเทศโลกที่สามที่ขาดโอกาสโดยไม่ได้นำถึงถึงความแตกต่างของผู้หญิงในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นชนชั้น เชื้อชาติ วัฒนธรรม ฯลฯ

1.5.4.2 แนวคิดผู้หญิงกับการพัฒนา (Woman and Development)

แนวคิดนี้ได้รับอิทธิพลมาจากทั้งสตรีนิยมสายมาร์กซิสต์ (Marxist Feminist) ที่วิพากษ์ทุนนิยมว่าเป็นที่มาของระบบปิตาธิปไตยที่ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันระหว่างหญิงชาย และสตรีนิยมสายรากเหง้า (Radical Feminist) เกี่ยวกับความรุนแรงของผู้ชายผ่านกระบวนการพัฒนาในฐานะที่เป็นความรุนแรงทางโครงสร้างอย่างหนึ่งในการสร้างภาพความเป็นผู้หญิง และควบคุมตามความต้องการของผู้ชาย (Dandekar, 1998)

สำหรับสตรีนิยมสายมาร์กซิสต์นั้น มองโครงสร้างทางสังคมเป็นที่มาของการกดขี่ผู้หญิง และพยายามชี้ให้เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการผลิตและสถานะของผู้หญิง และการใช้แนวคิดเรื่องของชนชั้นเข้ามาวิเคราะห์บทบาทของผู้หญิงในครอบครัวโดยในหนังสือเรื่อง *The Origin of the Family, Private Property and the State* (1845) ของ Friedrich Engels (Engels, 1997) โดยมองว่าการเกิดขึ้นของสังคมเกษตรกรรมและการเลี้ยงสัตว์นั้นทำให้ผู้ชายกลายมาเป็นเจ้าของเครื่องมือการผลิต และการมีทรัพย์สินส่วนเกินทำให้ผู้ชายต้องการถ่ายทอด

ทรัพย์สินของตนไปให้ลูกของตน ทำให้เกิดระบบฟัวเดียวเมียเดียว แทนระบบครอบครัวแบบคอมมิวนิสต์ที่ให้ความสำคัญกับผู้หญิงในฐานะผู้ให้กำเนิด การเกิดขึ้นของระบบฟัวเดียวเมียเดียวทำให้เกิดระบบทาสและทรัพย์สินส่วนบุคคล ผู้หญิงกลายเป็นเพียงสมบัติของผู้ชาย ทำให้ผู้หญิงถูกจำกัดอยู่เพียงแต่ในบ้าน ในขณะที่การทำงานนอกบ้านของผู้ชายนั้นกลับถูกให้ค่ามากกว่า ด้วยเหตุนี้โดยทั่วไปแล้วผู้ชายจึงเปรียบเหมือนชนชั้นที่กดขี่ ในขณะที่ผู้หญิงเป็นชนชั้นที่ถูกกดขี่ ในสังคมทุนนิยมนั้นทำให้ผู้หญิงในชนชั้นแรงงานออกมาทำงานในพื้นที่สาธารณะมากขึ้นทำให้ผู้หญิงไม่ต้องพึ่งพาผู้ชายความเป็นใหญ่ของผู้ชายในชนชั้นกรรมาชีพนั้นหมดไป แต่ถูกกดขี่จาก ชนชั้นกรรมาชีพแทนมีการเสนอว่าการกดขี่ผู้หญิงจะหมดไปเมื่อระบบชนชั้นถูกลบล้างไปแล้วผู้หญิงได้เข้ามาสู่การทำงานในพื้นที่สาธารณะมากขึ้น และทำให้งานบ้านและการเลี้ยงเด็กกลายเป็นหน้าที่ของสังคม

แนวการพัฒนาแบบนี้ มองว่าผู้หญิงนั้นมีบทบาทในการพัฒนามาตลอด ทั้งในด้านการพัฒนาแบบทุนนิยมนั้นทำให้ผู้หญิงนั้นถูกกดขี่จากระบบทุนนิยมมากขึ้น เช่นการเป็นแรงงานราคาถูกของสังคมอุตสาหกรรม นอกจากนี้แนวคิดผู้หญิงกับการพัฒนา ยังให้ความสำคัญกับงานด้านการผลิตซ้ำของผู้หญิงอีกด้วย โดยมองว่างานของผู้หญิงในการผลิตซ้ำนั้นต่างก็มีคุณค่าในการสร้างความร่ำรวยให้กับทุนนิยมเหมือนกัน แต่ผู้หญิงเองกลับไม่ได้รับการตอบแทนในส่วนนี้เลย นอกจากนี้ยังมองว่า การแบ่งงานกันทำในระบบทุนสมัยใหม่ที่มีผู้ชำนาญการด้านใดด้านหนึ่งอย่างเดียวนั้นเกิดจากจากระบบโครงสร้างที่มีฝ่ายหนึ่งกดขี่อีกฝ่ายหนึ่ง เช่นจากผู้ชายกดขี่ผู้หญิง จากนายทุนกดขี่กรรมกร จากชาวต่างชาติกดขี่คนท้องถิ่น (Peet and Harwick, 1999) ผู้หญิงกับการพัฒนามุ่งที่จะวิจารณ์มองโครงสร้างทางเศรษฐกิจ การเมือง และความไม่เท่าเทียมทั้งระหว่างเพศและชนชั้นด้วย

โครงการพัฒนาแบบผู้หญิงกับการพัฒนา มองว่าการนำผู้หญิงเข้าไปผสมผสานกับโครงการพัฒนาโดยทั่วไปอย่างที่ทำนักคิดแนวผู้หญิงในการพัฒนาเสนอขึ้น ไม่เพียงพอเพราะการพัฒนาดังกล่าวมีแนวโน้มที่จะถูกรองงำจากแนวคิดแบบปิตาธิปไตยเนื่องจากไม่ได้พยายามปรับโครงสร้างที่มีการกดขี่ผู้หญิงแต่อย่างใด (Connelly, Li, MacDonald, and Parpart, 2000)

อย่างไรก็ตาม แนวความคิดนี้ถูกมองว่ามีการมองผู้หญิงที่เป็นหนึ่งเดียวกันในฐานะเป็นชนชั้นที่ถูกเอาเปรียบเหมือนกัน และนอกจากนี้ แนวคิดผู้หญิงกับการพัฒนา ยังมีแนวคิดแบบตะวันตกในเรื่องของการแบ่งงานกันทำแบบสังคมทุนนิยมทั่วไปโดยไม่ได้ให้ความสำคัญกับ บทบาทหน้าที่ที่แตกต่างกันในแต่ละสังคมวัฒนธรรม และเมื่อแนวคิดนี้ถูกนำมาปฏิบัติในระดับโครงการก็ให้ความสำคัญกับงานในด้านของการผลิตซ้ำน้อยมาก

1.5.4.3 แนวคิดผู้หญิง สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (Gender, Environment and Development)

การพัฒนาในรูปแบบนี้ได้มาจากแนวความคิดของสตรีนิยมแนวนิเวศซึ่งเป็นการผสมผสานของสตรีนิยมสายต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสตรีนิยมสายเสรีนิยม สตรีนิยมสายสังคมนิยม โดยเฉพาะสตรีนิยมสายวัฒนธรรม (Cultural Feminist) ซึ่งมีแนวคิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันไป แต่ส่วนใหญ่แล้วเห็นด้วยว่าการครอบงำผู้หญิงและธรรมชาติของผู้ชายนั้นมีความเกี่ยวข้องกัน (Gamble, 1999)

แนวคิดนี้มีความเชื่อว่าผู้หญิงนั้นเหมาะจะเป็นผู้ที่ดูแลธรรมชาติได้ดีที่สุดเพราะเหตุผลหลัก 3 (กาญจนา แก้วเทพ, 2543) ประการได้แก่

1. ผู้หญิงในฐานะที่เป็นผู้ใช้และจัดการทรัพยากร เช่น ดิน น้ำ ป่า ในฐานะเป็นผู้หาอาหารทั้งในการเข้าป่าหาอาหารและการปรุงแต่งและเก็บรักษาอาหาร ซึ่งมีถึง 90% ของผู้หญิงในโลกที่สาม
2. นอกจากนั้นยังมีงานต่างๆ ของผู้หญิงในการดูแลบ้าน ไม่ว่าจะเป็นการหาน้ำสะอาดใช้ในบ้านและการทำความสะอาดเสื้อผ้าของคนในบ้าน และที่อยู่อาศัย รวมไปถึงการหาเชื้อเพลิงเพื่อใช้ภายในบ้าน
3. ผู้หญิงเป็นผู้หารายได้เข้ามาครอบครัวโดยการเก็บของป่า ไม่ว่าจะเป็นผัก ผลไม้ เห็ด ปู ปลา ฯลฯ ที่มีความสำคัญกับการอยู่รอดของผู้หญิงและครอบครัว

ด้วยเหตุนี้เมื่อเกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมอันเนื่องมาจากการพัฒนา และการล่าอาณานิคมต่างๆ ผู้หญิงมักจะเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบนั้นเป็นอันดับแรก แต่ผู้หญิงกับถูกกล่าวหาเป็นจำเลยอันดับแรกกว่าเป็นผู้ที่ทำลายสิ่งแวดล้อมเมื่อเกิดภาวะวิกฤติทางสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นในประเทศต่างๆ

การที่ผู้หญิงมีบทบาทต่างๆ ที่กล่าวมานั้น ทำให้ผู้หญิงเป็นผู้ที่มีองค์ความรู้ในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมได้ดีกว่าผู้ชายนอกจากนั้นยังมองว่ากิจกรรมต่างๆ เกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรล้วนเกิดมาจากอคติแบบผู้ชายที่ทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น กิจกรรมในการค้าไม้และการจัดการป่าไม้ที่มีสมมุติฐานว่า บุคคลภายนอกเป็นผู้ที่มีความรู้ในการจัดการป่าไม้มากที่สุดและการมองว่ากิจกรรมต่างๆ ในการใช้ทรัพยากรของผู้หญิงที่ไม่เกี่ยวข้องกับการค้าเป็นกิจกรรมที่ไม่สำคัญซึ่งความคิดแบบนี้เข้ามาในโลกที่ 3 พร้อมกับแนวคิดการพัฒนาที่ต้องใช้เทคโนโลยีแบบตะวันตก เพื่อเข้ามาจัดการธรรมชาติ การที่ประเทศตะวันตกพยายามยึดยึดรูปแบบการพัฒนาในแบบตะวันตก

บ่อยครั้งถูกมองว่าเป็นรูปแบบใหม่ของลัทธิอาณานิคม (Neo Colonialism) ที่ไม่ต้องใช้กำลังในการบังคับแต่อย่างใด

การพัฒนาที่ผ่านมาแสดงให้เห็นว่าเป็นกระบวนการที่มีปัญหาทั้งในแง่ผลประโยชน์ที่บ่อยครั้งก็ไม่ได้เกิดขึ้นตามที่คาดหวัง อีกทั้งยังมีปัญหาเรื่องของการกระจายผลประโยชน์และผลกระทบทางลบที่ไม่เท่าเทียมด้วย แม้กระทั่งการพัฒนาในช่วงของทศวรรษแห่งผู้หญิงก็มีปัญหา ซึ่งปัญหานั้นไม่ได้เกิดขึ้นเพราะผู้หญิงมีหรือไม่มีส่วนร่วมในการพัฒนาแต่ปัญหาอยู่ที่ว่าการพัฒนานั้นไม่ได้มีแนวความคิดที่จะรักษาความยั่งยืนในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นการแยกทรัพยากรออกจากผู้หญิงซึ่งเป็นผู้ที่มีความจำเป็นในการใช้ทรัพยากรมากที่สุด

ข้อเสนอของแนวคิดนี้ ก็ต้องมีการเปลี่ยนมุมมองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรใหม่ โดยใช้หลักการแบบผู้หญิงที่มองสภาพแวดล้อมในแนวใหม่ ด้วยวิธีการแบบผู้หญิง คือการผูกพันใกล้ชิดกับธรรมชาติเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับธรรมชาติ และเคารพในธรรมชาติ (Shiva, 1989)

1.5.4.4 แนวคิดเพศภาวะกับการพัฒนา (Gender and Development)

นักพัฒนาสตรีนิยมแนวเพศภาวะกับการพัฒนานั้น ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชายมากกว่าจะให้ความสำคัญแก่เรื่องผู้หญิงเท่านั้น แนวคิดเพศภาวะกับการพัฒนามองผู้หญิงว่าไม่ได้ถูกแบ่งเป็นกลุ่มเพียงแค่ชนชั้นเหมือนดังในแนวคิดแบบผู้หญิงกับการพัฒนา แต่มองว่าผู้หญิงมีความแตกต่างในเรื่องของชนชั้น เชื้อชาติ ศาสนา ฯลฯ อีกด้วย ในแต่ละความแตกต่างนี้ สร้างความเป็นผู้หญิงและความสัมพันธ์หญิงชายที่แตกต่างกัน รวมไปถึงการกำหนดบทบาท และสถานะของผู้หญิงที่แตกต่างกันตามบริบททางสังคมและวัฒนธรรมด้วย นอกจากนั้น แนวคิดแบบเพศภาวะกับการพัฒนานั้นที่ความสัมพันธ์หญิงชายที่ไม่ใช่แค่หญิงกับชายเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงว่าความสัมพันธ์นั้นตั้งอยู่ตรงไหนของสังคม และมองความสัมพันธ์หญิงชายภายใต้บริบททางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองของประเทศนั้นด้วย ผู้หญิงถูกมองในฐานะผู้กระทำ และผู้ถูกกระทำในขณะเดียวกันก็ไม่ได้มองว่าผู้หญิงเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับสังคมมากที่สุดและในขณะเดียวกันก็ไม่ได้มองว่าผู้ชายทุกคนใช้อำนาจเหนือผู้หญิงอยู่ตลอดเวลา

โครงการแบบเพศภาวะกับการพัฒนานั้น ไม่ได้เน้นพัฒนาแค่งานการผลิต หรืองานผลิตซ้ำเพียงด้านใดด้านหนึ่งแต่เน้นที่สภาพภายในครอบครัวที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์ในครอบครัวจากการเลี้ยงดูด้วย (Young, 1997)

จากวิธีการการพัฒนาที่เสนอจากมุมมองของสตรีนิยมนั้นแม้ว่าทั้ง 4 แนวคิดนี้ได้ตั้งคำถาม เกี่ยวกับการพัฒนาของผู้ชายที่ผ่านมามีเหมือนกัน แต่ทั้ง 4 แนวคิดนี้ต่างมาจากฐานความคิดที่แตกต่างกันนำไปสู่การเสนอทางออกและวิธีการของการพัฒนาที่แตกต่างกันไป โดยในเรื่องของที่มาของปัญหานั้น แนวคิดแบบผู้หญิงกับการพัฒนานั้น มองว่าเพราะผู้หญิงถูกละเลยจากกระบวนการพัฒนา ดังนั้นจึงพยายามนำผู้หญิงเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนากระแสหลักโดยไม่ได้ตั้งคำถามหรือท้าทายโครงสร้างปิตาธิปไตยที่กำกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างหญิงชายให้คงอยู่ และมองผู้หญิงในฐานะเป็นผู้รอรับการพัฒนาเพียงอย่างเดียว ในขณะที่เพศภาวะกับการพัฒนานั้น มองผู้หญิงในฐานะผู้กระทำ ให้ความสำคัญ และตั้งคำถามกับความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างหญิงชาย และในด้านต่างๆ ของสังคมไม่ว่าจะเป็นชนชั้น ชนชาติพันธุ์ อายุ ฯลฯ และมุ่งหวังว่าการพัฒนาจะเป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนวัฒนธรรมแบบผู้ชาย_และความได้เปรียบทางเศรษฐกิจการเมืองของผู้ชายเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างอำนาจระหว่างหญิงชายให้มากขึ้น และ นำไปสู่ความเสมอภาคระหว่างหญิงชายมากขึ้น

ส่วนวิธีการแบบผู้หญิงกับการพัฒนานั้น ถึงแม้จะเน้นที่ความสัมพันธ์ระหว่างหญิง ชาย และมองปัญหาในระดับโครงสร้างคือระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมแต่วิธีการมองผู้หญิงยังคงมองในลักษณะที่ผู้หญิงเป็นเหยื่อของการพัฒนา ส่วนในวิธีการของผู้หญิง สิ่งแวดล้อมและการพัฒนานั้น ถึงแม้จะให้ความสำคัญกับผู้หญิงในฐานะผู้ที่มีความรู้ในการจัดการธรรมชาติแต่ก็เน้นที่บทบาทของผู้หญิงในฐานะของผู้ดูแล (Caring) อย่างไรก็ตามวิธีนี้เป็นวิธีการที่เริ่มมาจากประสบการณ์ตรงผู้หญิงในโลกที่สาม ซึ่งต่างจากวิธีการอื่นที่เริ่มมาจากมุมมองของผู้หญิงจากตะวันตก

1.6. กรอบคิดในการศึกษา

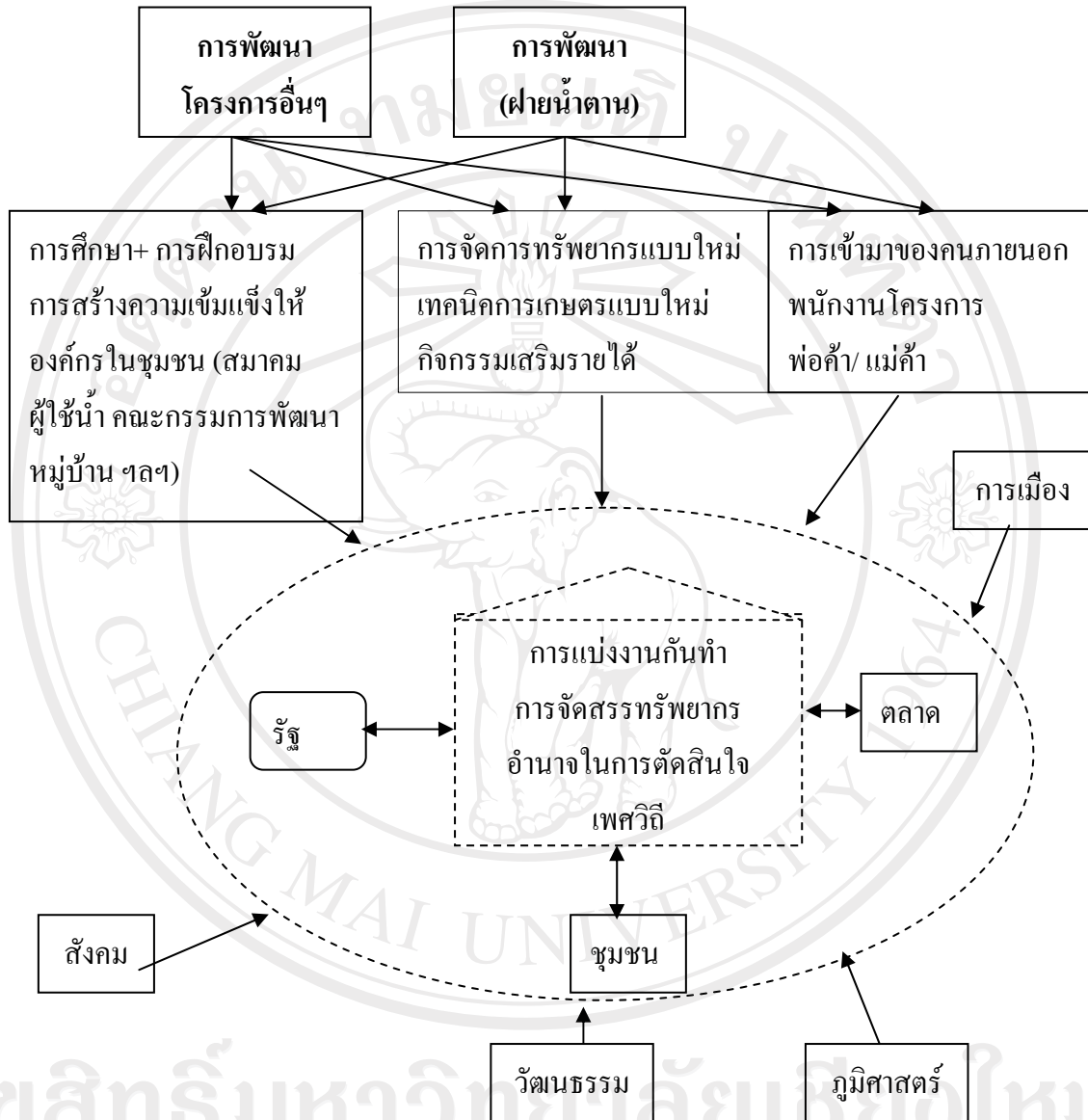
สำหรับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้ศึกษาต้องการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างโครงการพัฒนาที่มีผลต่อความสัมพันธ์หญิงชาย และการต่อรองของผู้หญิงในกระบวนการพัฒนา ซึ่งความสัมพันธ์หญิงชายที่ว่าเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจ โดยจะมองผ่านการแบ่งงานกันทำ การเข้าถึง ควบคุม และจัดสรรทรัพยากร และอำนาจการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ภายใต้บริบทของการพัฒนาที่เฉพาะ

โครงการฝายน้ำตาดมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของชนในพื้นที่ให้ดีขึ้น ซึ่งจะกระทำผ่านกิจกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างระบบชลประทาน การส่งเสริมการเกษตร การสร้างความเข้มแข็งให้สมาคมผู้ใช้น้ำ การให้ทุน การสร้างโรงเรียนรวมไปกับการฝึกอบรมต่างๆ ผู้ศึกษามีสมมติฐานว่า กิจกรรมต่างๆ เหล่านี้มีส่วนทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชาย อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงทางด้านอื่นที่ไม่ใช่ผลกระทบโดยตรงของโครงการเช่นการ

เข้ามาของผู้คนจากภายนอกมากขึ้น ทั้งผู้ที่เข้ามาทำงานในโครงการเองหรือผู้ที่เข้ามาพร้อมกับการขยายของตลาด ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงของบริบททางเศรษฐกิจ สังคมการเมืองผ่านตลาด ชุมชน และรัฐ อาจมีส่วนทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชายเปลี่ยนแปลงไปทั้งด้านลบและด้านบวกต่อการสร้างเท่าเทียมกันระหว่างผู้คนที่มีความหลากหลาย กลุ่มชาติพันธุ์ ชนชั้น และ อายุที่แตกต่างกันด้วยเช่นกัน

ดังนั้นกรอบในการศึกษาครั้งนี้จึงจะเป็นการศึกษาเพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างหญิงชายโดยมุมมองสตรีศึกษา โดยมองความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างหญิงชายในพื้นที่ครัวเรือนและชุมชนที่อาจถูกผลกระทบจากโครงการฝายน้ำตาดภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงในลาวในช่วงเวลาการดำเนินกิจกรรมต่างๆของโครงการ โปรดดูแผนภาพที่ 1 ประกอบ

แผนภาพที่ 1 : กรอบคิดในการทำวิจัย

1.7 ระเบียบวิธีวิจัย

1.7.1. ขอบเขตและวิธีการศึกษา

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบพรรณนา ซึ่งอาจมีข้อมูลทางด้านสถิติรวมอยู่ตามความจำเป็นเพื่อผู้อ่านจะได้เห็นภาพชุมชนและช่วยให้เข้าใจการวิเคราะห์ได้ดีขึ้น ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะได้อมาจากการศึกษาจากเอกสาร การใช้แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม โดยจะแบ่งข้อมูลออกเป็นสองส่วนคือ

ข้อมูลที่เกี่ยวข้องบริบทของหมู่บ้านที่ศึกษา ได้แก่ข้อมูลในพื้นที่ศึกษาเกี่ยวกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และรูปแบบการผลิต รวมไปถึงข้อมูลพื้นฐานสภาพเศรษฐกิจสังคมของคนในพื้นที่ เช่น ตัวเลขประชากร ภูมิหลังทางชาติพันธุ์ เพศ/เพศภาวะ อายุ ฐานะทางเศรษฐกิจ การถือครองที่ดิน การศึกษา ประวัติศาสตร์ของ ของการตั้งหมู่บ้าน ความสัมพันธ์ของกลุ่มคนต่างในหมู่บ้าน การเข้าร่วมกิจกรรมในโครงการของหมู่บ้าน โดยจะใช้วิธีการสอบถามตามแบบสอบถามในแต่ละครอบครัวทั้งหมดในหมู่บ้าน โดยจะเป็นการสอบถามทั้งสามี ภรรยา และนอกจากนี้ยังจะมีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structure interview) กับผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับหมู่บ้าน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน หัวหน้ากลุ่มกิจกรรม หัวหน้าสหพันธ์แม่หญิงลาวระดับบ้าน เจ้าหน้าที่เกษตรเมืองเจ้าเมือง ประธานและพนักงานสมาคมผู้ใช้น้ำ เพื่อให้ได้ภาพของบริบทโดยรวมของพื้นที่โดยรวม

ข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางเพศภาวะในครัวเรือน เป็นข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจในครัวเรือน เช่น การแบ่งงานกันทำ ในระบบการผลิตในรูปแบบต่างๆ การจัดสรรทรัพยากรในครัวเรือนทั้งในด้านการเข้าถึงและควบคุม ตลอดจนการตัดสินใจปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในครัวเรือน และ ชุมชน โดยจะได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากตัวผู้หญิงในพื้นที่เองโดยการสัมภาษณ์ผู้หญิงที่ให้ข้อมูลนั้น จะคำนึงถึงความแตกต่างของผู้หญิงทางด้าน ภูมิหลังทางชาติพันธุ์ ฐานะ ชนชั้น และอายุของผู้หญิง เพื่อหาข้อมูลเชิงลึกถึงผลกระทบ และความเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างหญิงชายจากมุมมองของตัวผู้หญิงเอง นอกจากนั้นยังจะได้จากการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมในพื้นที่การศึกษาอีกด้วย

พื้นที่ในการศึกษา การศึกษาครั้งนี้จะเลือกเอา 1 หมู่บ้านที่อยู่ในพื้นที่ของโครงการ โดยได้เลือกเอาบ้านห้วยนา เพราะผู้ศึกษาเห็นว่าหมู่บ้านดังกล่าวเป็นหนึ่งในหกหมู่บ้านที่มีขนาดใหญ่ในพื้นที่จากทั้งหมด 20 หมู่บ้านในโครงการ ที่มีรูปแบบการผลิตที่หลากหลาย คือทั้งการทำนา ทำไร่ รวมไปถึงการเก็บของจากป่า เพื่อการยังชีพและเป็นรายได้เสริมให้ครอบครัวอีกด้วย นอกจากนี้

หมู่บ้านดังกล่าวยังเป็นหมู่บ้านที่มีการอพยพคนที่อยู่เขตพื้นที่ในป่าในชุมชนบ้านห้วยสินลงมาอยู่ในบ้านตามนโยบายของรัฐบาลในช่วงปี ค.ศ. 1996 ดังนั้นจึงมีความแตกต่างกันมากระหว่างกลุ่มคนที่อยู่มาก่อนและกลุ่มคนที่อยู่ใหม่ เนื่องจากกลุ่มคนที่อยู่มาก่อนนั้นมีความเคยชินกับการทำนา รวมไปถึงเทคนิคแบบใหม่ที่ถูกแนะนำโดยโครงการพัฒนาฝายน้ำตาดและโครงการอื่นๆ ที่ผ่านมา ในขณะที่กลุ่มคนใหม่ที่ย้ายเข้ามาใหม่นั้นมีความคุ้นเคยกับการทำไร่ ในพื้นที่เดิมที่เคยอยู่ ประกอบกับคนกลุ่มนี้ได้รับการแบ่งที่ดินตามนโยบายมอบดินมอบป่าของรัฐ แต่เนื่องจากที่ดินที่ได้ไม่ใช่ดินที่มีคุณภาพที่ดีกลุ่มคนเหล่านี้จึงยังกลับไปทำไร่ข้าวในพื้นที่หมู่บ้านเดิมอยู่ และอาศัยหาเลี้ยงชีพโดยการหาของป่าตามฤดูกาล เช่นใบชาซึ่งเป็นรายได้หลักของคนกลุ่มนี้ พวกเขาจึงถูกมองว่าเป็นปัญหาของการรักษาพื้นที่ป่าต้นน้ำของน้ำตาด

ในหมู่บ้านห้วยน้ำ เป็นเขตที่อยู่ใกล้กับเขตชลประทาน มีพื้นที่ในการทำเกษตรทั้งหมด 347 เฮกเตอร์ และมีพื้นที่สำหรับตั้งบ้านเรือน 15 เฮกเตอร์ ในด้านประชากรนั้นบ้านห้วยน้ำ เป็นบ้านที่มีประชากรมากที่สุดในพื้นที่โครงการคือ มี 243 ครัวเรือน ซึ่งมีครัวเรือนที่อพยพมาจากชุมชนบ้านห้วยสินทั้งหมด 24 ครัวเรือน (UNCDF and UNDP, 1998) ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้ จะตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้กันในพื้นที่บ้านห้วยน้ำ และถึงแม้ในทางการจะอยู่ในพื้นที่บ้านห้วยน้ำ แต่บางครั้งพื้นที่ดังกล่าวจะถูกเรียกว่าบ้านห้วยสินใหม่ และพวกเขาเหล่านั้นก็จะมีผู้นำชุมชนของพวกเขาเองที่ไม่ใช่ชาวนบ้าน บ้านห้วยน้ำ และพวกเขาก็จะถูกเรียกว่า คนห้วยสินไม่ใช่คนห้วยน้ำ นอกจากนั้น พวกเขายังถูกเรียกจากเจ้าหน้าที่โครงการว่าเป็นคน “ลาวใหม่” หรือ ลาวเทิง แต่เมื่อถามพวกเขาว่าพวกเขาคือกลุ่มชาติพันธุ์อะไร พวกเขาก็จะบอกว่าพวกเขาคือลาวลุ่ม สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความไม่ละเอียดอ่อนของเจ้าหน้าที่ที่ทำงานในโครงการต่อเรื่องความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์และการเมืองเรื่องอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ กล่าวคือพวกเขาถูกมองว่าเป็น “คนอื่น” เมื่อเทียบกับคนที่อยู่ในพื้นที่เดิม หรือเจ้าหน้าที่รัฐที่เป็นคนลาวลุ่ม

1.7.1.2 แหล่งข้อมูลการวิเคราะห์

1. เอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมในลาว และเอกสารของโครงการ
2. ข้อมูลการลงสนาม โดยจะได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

ในครัวเรือนที่อยู่ในพื้นที่ของโครงการและจากการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมของตัวผู้ศึกษา

สำหรับการวิเคราะห์นั้น จะทำไปพร้อมกันกับการเก็บข้อมูลในภาคสนามโดยจะวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ทางเพศภาวะที่มีในชุมชนผ่านการแบ่งงานกันทำ การเข้าถึง และการควบคุมทรัพยากร ตลอดจนการต่อรองระหว่างหญิงชาย และความเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์

เมื่อเกิดโครงการและการปรับตัวของผู้หญิงเมื่อเกิดความเปลี่ยนแปลงนั้นตามกรอบแนวคิดที่เสนอไว้ข้างต้น

1.7.2 วิธีเก็บข้อมูล

1. การเก็บข้อมูลจากเอกสาร เอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวกับโครงการ รวมไปถึงเอกสารทางการที่เกี่ยวกับการผลิตและสภาพเศรษฐกิจสังคมในพื้นที่ของโครงการและหมู่บ้านที่ทำการศึกษา

2. การเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์

ส่วนที่ 1 สัมภาษณ์ครัวเรือนในหมู่บ้านทั้งหมด 243 ครัวเรือน เพื่อรวบรวมข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับรูปแบบการผลิต และสภาพเศรษฐกิจสังคมของหมู่บ้าน โดยจะเป็นการสัมภาษณ์ทั้งสามี ภรรยาเพื่อให้ได้มุมมองจากทั้งสองฝ่าย

ส่วนที่ 2 สัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลหลัก

ส่วนที่ 3 การสังเกตการณ์ (Observation) โดยการเข้าไปอยู่ในชุมชนและกิจกรรม เช่นงานบุญในชุมชน และกิจกรรมการผลิตของคนชุมชนเพื่อดูการปฏิสัมพันธ์กันของหญิงชาย และคนกลุ่มต่างๆในชุมชน

1.8. ผลคาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ได้รับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์หญิงชายในชนบทลาว และผลกระทบจากการพัฒนาที่เกิดขึ้นต่อผู้หญิง
2. ทำให้ผู้หญิงได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนาโดยตัวผู้ที่มีประสบการณ์เอง
3. เป็นการเปิดแง่มุมใหม่และสร้างองค์ความรู้ใหม่กับการพัฒนาในสังคมลาวและความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชายในสังคมชนบทลาว
4. ใช้เป็นฐานข้อมูลสำหรับการวางแผนโครงการ

1.9 เนื้อหาวิทยานิพนธ์โดยสังเขป

วิทยานิพนธ์เล่มนี้จะแบ่งเป็นสองส่วนหลัก ประกอบด้วยเนื้อหา 5 บท โดยส่วนแรกจะเน้นที่การแนะนำเกี่ยวกับหัวข้อวิทยานิพนธ์ บริบทของการพัฒนาในลาว และ บริบทของพื้นที่ที่ทำการศึกษาซึ่งจะอยู่ใน สามบทได้แก่

บทที่ 1 บทนำ

บทที่ 2 นำเสนอภาพการพัฒนาโดยทั่วไปในลาวตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดยจะแบ่งการอภิปรายเป็นสองช่วงคือช่วงก่อนปี ค.ศ. 1975 ที่จะกล่าวถึงบริบทของการเมืองที่เฉพาะที่สปป.ลาว ตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส และ ภาวะสงครามเย็นและการฟื้นฟูตัวหลังสงครามความขัดแย้ง และหลังปี ค.ศ 1975 ที่ สปป.ลาวเริ่มเปิดประเทศ

บทที่ 3 นำเสนอบริบทของพื้นที่การศึกษา: ฝ่ายน้ำตาน ในแขวงไซยะบูลี โดยจะอภิปรายให้เห็นความเปลี่ยนแปลงที่สัมพันธ์กับกระแสการพัฒนาคัดข้ามเวลา ตลอดจนแสดงให้เห็นถึงการเมืองเรื่องการพัฒนาที่มีตัวแสดงหลักที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดทิศทางการพัฒนาในแขวงไซยะบูลีและเมืองเพียง เช่น รัฐ องค์กรพัฒนาระหว่างประเทศ และตลาด

ในส่วนที่สองนั้นจะเป็นส่วนของการวิเคราะห์ และ สรุปผลการศึกษาซึ่งจะมี สองบท ได้แก่

บทที่ 4 วิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างหญิงชายที่เปลี่ยนไปเนื่องจากผลกระทบจากโครงการพัฒนาฝ่ายน้ำตาน โดยจะวิเคราะห์ผ่านการเปลี่ยนแปลงในแบบแผนการแบ่งงานกันทำทางเพศภาวะ และการปรับแบบแผนการเข้าถึงและการควบคุมทรัพยากรในครัวเรือน และชุมชน ตลอดจนการต่อรองของผู้คนต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากโครงการพัฒนา รวมไปถึงความเปลี่ยนแปลงในเรื่องของเพศวิถีที่เปลี่ยนไปเพราะการพัฒนาด้วย

บทที่ 5 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ